

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**Vyhodnocení situace dítěte a jeho
rodiny z pohledu sociálních
pracovníků**

**Assessing the situation of the child and his family
from the perspective of social workers**

Bakalářská práce

Ivana Šedová

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2015

Autorské prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny zdroje, ze kterých jsem čerpala.

V Ústí nad Orlicí dne 24. 3. 2015

Ivana Šedová

Obsah

Úvod.....	5
Teoretická část.....	6
1 Dítě.....	6
1.1 Legislativní ukotvení práv dítěte	6
1.2 Ohrožené dítě.....	9
2 Rodina	12
2.1 Vymezení pojmu rodina	12
2.2 Funkce a typy rodin	13
3 Sociálně-právní ochrana dětí.....	16
3.1 Vymezení pojmů.....	16
3.2 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí.....	16
4 Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny	20
4.1 Vymezení pojmu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.....	20
4.2 Legislativní ukotvení vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ...	23
4.3 Individuální plán ochrany dítěte	26
Praktická část.....	30
5 Dotazníkové šetření.....	30
5.1 Stanovení výzkumných otázek	32
5.2 Přehled otázek dotazníku	32
5.3 Výsledky dotazníkového šetření.....	35
Tabulka č. 1 – dosažené vzdělání respondentů	35
Graf č. 1 – dosažené vzdělání respondentů.....	35
Tabulka č. 2 – délka praxe respondentů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.....	36
Graf č. 2 – délka praxe respondentů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.....	37
Tabulka č. 3 – přehled odpovědí pro používané formuláře při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny	37
Graf č. 3 – používaný formulář při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny	38
Tabulka č. 4 – přehled spokojenosti/nespokojenosti respondentů s používaným strukturovaným vyhodnocením situace dítěte a jeho rodiny	38
Graf č. 4 – spokojenost/nespokojenost respondentů s používaným strukturovaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny	39
Tabulka č. 5 – výhody metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte	40
Graf č. 5 – přehled výhod nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD, které vidí pracovníci OSPOD	40

Tabulka č. 6 - nevýhody nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.....	41
Graf č. 6 – přehled nevýhod nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s plánem IPOD dle pracovníků OSPOD.....	42
Tabulka č. 7 – Jak vidí respondenti otázku efektivnosti metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny?	42
Graf č. 7 – Je vyhodnocení efektivní metodou při pomoci ohroženému dítěti?.....	43
Tabulka č. 8a – přehled podporujících prvků při realizaci vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.....	43
Graf č. 8a – graf s prvky podpory při realizaci vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.....	44
Tabulka č. 8b – vlastní odpovědi respondentů na otázku: „Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD?“	44
Graf č. 8b – přehled vlastních odpovědí k otázce: „Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD?“ ..	45
Tabulka č. 9 – Hodnotí respondenti sami sebe dostatečně proškolenými?	45
Graf č. 9 – Cítí se respondenti dostatečně proškoleni?	46
Tabulka č. 10 – jak respondenti využívají případových konferencí	46
Graf č. 10 – využívání případové konference při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD.....	47
Tabulka č. 11 - důvody, pro které sociální pracovníci případovou konferenci používají.....	48
Graf č. 11 – přehled důvodů, kdy pracovníci OSPOD využívají případové konference	48
Tabulka č. 12 - důvody, které vedou k nepoužívání případové konference	50
Graf č. 12 – důvody nevyužívání případových konferencí	50
Tabulka č. 13 - jakou by sociální pracovníci v této oblasti uvítali změnu	51
Graf č. 13 – Jakou změnu by uvítali pracovníci OSPOD v této oblasti?	52
5.4 Řešení výzkumných otázek	52
Závěr.....	56
Seznam použité literatury a pramenů	57
Seznam příloh.....	60
Anotace.....	65

Úvod

Saint Antoine De Exupéry

„Všichni dospělí byli dětmi, ale málokdo si na to pamatuje.“

Sociální práce s cílovou skupinou rodiny s dětmi je již několik let na prvním místě mého profesního zájmu, proto jsem si jako téma své bakalářské práce vybrala vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vzhledem k tomu, že pracuji na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jako sociální pracovnice, setkávám se s touto problematikou velmi často.

K výběru tématu mě vedlo také školení mezinárodní neziskové organizace LUMOS, na kterém nás sociální pracovnice z Velké Británie seznamovaly s teoretickými východisky i praktickými zkušenostmi s vyhodnocovacím rámcem, který mě nadchl, a od té doby přemýšlím, jak toto téma uchopit.

Od roku 2013 došlo k velkým změnám v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Byla zde mimo jiné zakotvena povinnost sociálních pracovníků vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny s návazným vypracováním individuálního plánu ochrany dítěte a jeho následným přehodnocováním.

Cílem mé bakalářské práce bude zjistit, jak sociální pracovníci proces vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny se závěrečným individuálním plánem ochrany dítěte ze svého subjektivního pohledu hodnotí.

Bakalářská práce bude dělena do 5 částí. V první bude představeno dítě s legislativním ukotvením práv dětí, dále vymezen termín ohrožené dítě. Ve druhé kapitole bude vymezen pojem rodina, s uvedením funkcí a typů rodin. Ve třetí kapitole bude představena sociálně-právní ochrana dětí s jejím legislativním ukotvením. Ve čtvrté kapitole bude popsáno vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte s legislativním ukotvením a budou podány podrobnější informace o individuálním plánu ochrany dítěte. Následovat bude praktická část, kde v páté kapitole bude popsán cíl výzkumu, výzkumná metoda a technika, vymezení zkoumaného souboru, výzkumné otázky a vyhodnocení. Pro své zkoumání jsem zvolila kvantitativní strategii výzkumu, konkrétně dotazník. Oslovím sociální pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí Pardubického kraje, které požádám o vyplnění dotazníku. Poté informace z dotazníkového šetření zhodnotím. Následovat bude závěr.

Teoretická část

1 Dítě

Vzhledem k tomu, že tématem práce je vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, je důležité vymezit související termíny. V první kapitole bude definován pojem „dítě“ a nastíněno základní právní ukotvení práv dětí, dále bude přiblížen termín ohrožené dítě.

„Dítě, které se právě narodilo, už dávno není tím nebohým, zoufale nedokonalým tvorečkem, za kterého je považovaly minulé věky. Je vybaveno pozoruhodnými schopnostmi, které mu dovolují svým způsobem kontrolovat a ovlivňovat své životní prostředí. Psychologové a lékaři objevili, že má netušenou schopnost přizpůsobovat se a učit se. V několika prvních měsících jeho života už můžeme sledovat úžasnou dynamiku, která žene jeho vývoj kupředu podle určitých obecných zákonitostí, avšak přitom mu dává i zcela individuální osobitou podobu, takže nakonec se z každého dítěte stává jedinečná lidská bytost.“ (Matějček a kol., 1986, s. 5)

V Úmluvě o právech dítěte je stanoveno:

„Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ (sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, čl. 1)

Pojem „dítě“ charakterizuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů v § 2, odst. 1: *„Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba.“*

Matoušek (2003) dítě charakterizuje jako nedospělou osobu.

Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě v případě, že se narodí živé (zákon č. 89/2012 Sb., § 23, § 25).

1.1 Legislativní ukotvení práv dítěte

Povinnost poskytovat ochranu dětem a chránit jejich zdravý vývoj vyplývá z řady právních norem mezinárodního a ústavního charakteru.

K nejvýznamnějším mezinárodněprávním dokumentům řadíme především

Úmluvu o právech dítěte a Úmluvy přijaté Radou Evropy.

V Úmluvě o právech dítěte se uvádí, že státy, které jsou smluvní stranou, hlásají přesvědčení, že rodina jako základní jednotka společnosti vytváří přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí a musí mít nárok na potřebnou pomoc a ochranu. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to z důvodu plného a harmonického rozvoje osobnosti (sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, Preambule).

Úmluva o právech dítěte obsahuje 54 článků, ve kterých jsou zmiňována práva dětí od základního přirozeného práva na život, po právo na zachování totožnosti, jména a státní příslušnosti, právo na svobodu projevu, myšlení, svědomí a náboženství, právo na svobodu shromažďování a možnosti účasti na jednání a rozhodování o sobě. Dále je zde uvedena nutnost činit opatření k ochraně dětí před jakýmkoliv násilím a zneužíváním (sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte čl. 6, čl. 8, čl. 11, čl. 13, čl. 19).

Dále jsou v Úmluvě o právech dítěte formulována práva dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho celkový rozvoj, vzdělání, právo na odpočinek a volný čas, právo na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu, právo dítěte s duševním nebo tělesným postižením na prožívání plného a řádného života, právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním a práva dítěte v průběhu trestního řízení v postavení obviněného, obžalovaného či uznaného vinným (sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte čl. 26, čl. 31, čl. 32, čl. 37, čl. 38).

Úmluva obsahuje povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho. Současně zaručuje respektování práv a povinností jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jednotlivců právně za ně odpovědných tak, aby mohli plnit řádnou péči o dítě (sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte čl. 3).

Mezi významné ústavněprávní dokumenty, které se vztahují k problematice ohrožených dětí, patří Listina základních práv a svobod a Ústava České republiky.

V Listině základních práv a svobod jsou uvedena základní lidská práva a svobody, týkající se dítěte a jeho rodiny:

„Hlava druhá, oddíl první, čl. 6:

1. Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením. “[...]”

„Hlava čtvrtá, čl. 32:

1. Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.
2. Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.
3. Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva
4. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.
5. Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.
6. Podrobnosti stanoví zákon.“

„Čl. 33:

1. Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. “[...]”

Další zákon, který upravuje práva dětí je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí: „(1) Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. “[...]” (zákon č. 359/1999 Sb., § 1, odst. 1)

Dle tohoto zákona má dítě např. právo požádat orgány sociálně-právní ochrany dětí a další orgány o pomoc při ochraně svého života a svých práv. Pokud je dítě schopno formulovat své názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany dětí tyto názory vyjadřovat (zákon č. 359/1999 Sb., §4).

Dalšími právními normami, které pojednávají o rodině a dítěti, je zejména občanský zákoník, zákon o sociálních službách, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a trestní zákon.

1.2 Ohrožené dítě

Matoušek míní ohroženým dítětem „*dítě, jehož život nebo zdraví jsou nějakým způsobem ohroženy.*“ (Matoušek a kol., 2003, s. 202)

Matoušek dále uvádí, že pojem „ohrožené dítě“ dříve býval odvozován od výrazu „child at risk“. V poslední době je nahrazován pojmem „*děti ve zvlášť obtížných situacích*“. V § 22 Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990 jsou k tomuto pojmu vztaženi: [...] „*sirotci, děti ulice, děti uprchlíků, přesídlenci, oběti válek a přírodních i lidmi způsobených katastrof, děti migrujících dělníků nebo děti žijící v jiných sociálně znevýhodněných skupinách, pracující děti, děti a mladí lidé uvězněni v pasti prostituce, pohlavního zneužívání a jiných forem vykořisťování, invalidní děti, adolescentní provinilci, oběti apartheidu a cizí okupace.*“ (Matoušek a kol., 2003, s. 201)

V § 24 Světové deklarace o přežití dětí je citováno také ohrožení drogovou závislostí, a to i v prenatálním stadiu vývoje. Dále jsou zde jako ohrožující zmíněna narkotika, psychotropní látky, závislost na tabáku a alkoholu. Tyto situace, které dítě ohrožují, se týkají „*životního stylu*“ jedinců, rodin a sociálních skupin. Děti jsou do těchto ohrožujících situací vrženy a nejsou schopny si samy pomoci. Dále jsou používány pojmy „*děti v nouzi*“ a „*děti se zvláštními (speciálními) potřebami*“. Následně Matoušek a kol. zmiňuje, že v případě ohrožení zdraví nebo života dítěte (vlivem přírodní nebo sociální katastrofy nebo vlivem negativního či lhostejného chování rodičů nebo jiných osob), projevuje se toto ohrožení i tím, že nejsou naplňovány některé základní životní potřeby dítěte. Ohrožené dítě bývá traumatizované a deprivované, a to díky nedostatečnému naplňování základních životních potřeb (Matoušek a kol., 2003, s. 201-202).

Dle Lisé a Kňourkové je uspokojování potřeb jednou z důležitých podmínek, ovlivňující zdravý duševní vývoj dítěte. V souvislosti s tím, jak silně jedinec frustraci pociťuje a zároveň jak odolává frustrujícím vlivům, tak vysokou má frustrační toleranci. U dětí je frustrační tolerance nižší než u dospělých. Výchovou můžeme působit na stupeň frustrační tolerance, a to tak, že vhodným výchovným vedením u dítěte frustrační toleranci zvyšujeme, a tím ho připravuje na nepříznivé životní situace (Lisá, Kňourková, 1986, s. 107).

Podmínkou prožívání šťastného dětství je uspokojování základních potřeb.

Členěním základních potřeb se zabýval například Maslow, jehož myšlenky do své knihy použil Matoušek (2003). Upotřebil následující Maslowovu klasifikaci.

Maslowova klasifikace rozlišuje dvě základní kategorie:

1. **Nižší potřeby**, což jsou potřeby fyziologické, potřeba bezpečí, potřeba uznání.
2. **Potřeby vyšší**, kam kromě dvou předchozích, řadíme potřeby seberealizace, sebenaplnění.

Základní dělení potřeb může být děleno na potřeby tělesné, tedy biologické, a na psychické, popř. sociální. Mezi základní biologické potřeby patří čistý vzduch, čistá voda, dále správná strava, přiměřené teplo, stálé přístřeší a ochrana před škodlivými vlivy (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 131).

Při členění a kategorizaci psychických a psychosociálních potřeb Matoušek a kol. vychází z koncepce Pražské školy vývojové psychologie a psychické deprivace Langmeiera, Matějčka (Matoušek a kol., 2003, s. 209).

Pražská škola vývojové psychologie a psychické deprivace rozlišuje pět základních psychických potřeb dítěte (Matoušek a kol., 2003, s. 209-210):

1. *„Potřeba stimulace – potřeba optimálního přívodu podnětů, co do jejich variability, modality, kvantity a kvality s ohledem na konkrétní individuální dítě.*
2. *Potřeba „smysluplného světa“ – řádu v chaosu podnětů neboli potřeba podmínek pro účinné učení.*
3. *Potřeba jistoty, bezpečí – interpersonálního vztahu typu „matka – dítě“, toho, čemu anglosaská literatura říká „attachment“.*
4. *Potřeba osobní identity – potřeba sociálního začlenění do širšího okruhu lidí.*
5. *Potřeba „otevřené budoucnosti“ – potřeba životní perspektivy či „životního smyslu“.*

Každá z potřeb se během života dotváří, a také může být nějakou dobu neuspokojována. Při dlouhodobém neuspokojení dochází k deprivaci, tedy stavu, kdy základní životní potřeby nejsou delší dobu a v dostatečné míře uspokojovány (Matoušek a kol., 2003, s. 213).

Helus tvrdí, že ohrožené dítě ohrožuje svět tím, že vlivem podvýživy, nedostatkem morálních zásad a návyků ochuzuje svět o přínos jeho osobnosti, kterou se mohlo stát. Může z něho také vyrůst člověk, který se nebude podílet

na stavbě tohoto světa, protože se tomu nenaučil, ale který bude jeho zkárou, protože ho nenávidí za všechny křivdy, které mu způsobil (Helus, 1987, s. 44).

Ohrožení dnešního dítěte dle Heluse nevychází jen ze špatných poměrů v rozvojových zemích, kde často dítě nemá právo na vzdělání, ale jako protiklad uvádí, státy s vyšším stupněm ekonomické prosperity, kde jsou děti přetěžovány vzdělávacími požadavky. Dítě je jednostranně intelektualizováno a chybí mu rozvíjení hloubky citů, pevnosti mravů a vůle (Helus, 1987, s. 41).

Dva hlavní faktory, které ohrožují psychický vývoj dítěte, Langmeier rozděluje na dvě vzájemně se překrývající skupiny. Předně jsou to **rizika organického poškození**, kdy na plod a novorozence působí různé škodlivé faktory (genetické, infekční, úrazy apod.). Naproti tomu jsou zde **rizika vyplývající ze sociálního prostředí** (Langmeier, Krejčířová, 2013, s. 281).

Matějček vyzývá k zamyšlení, jak můžeme základní potřeby dítěte uspokojovat. Uvádí, že v dobře fungující rodině je zcela přirozené, že jsou základní potřeby uspokojovány a to tím způsobem, že dítě v rodině zažívá pocit jistoty, vlastní společenské hodnoty i víru ve vlastní budoucnost. Dále mu rodina poskytuje dostatek vývojových podnětů. V rodině s nevlastním rodičem nebo rodině neúplné je uspokojování potřeb dítěte ve všech směrech problematické, ale je možné (Matějček a Dytrych, 1992, s. 6).

Pouze pro doplnění je vhodné uvést, že s pojmem „ohrožené dítě“ souvisí i syndrom CAN: „*Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) je definován jako **poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.***“ (Vágnerová, 2008, s. 593)

2 Rodina

V úvodní kapitole byl vymezen termín dítě s jeho právy a základními životními potřebami. V poslední podkapitole byl také zmíněn termín CAN. Nyní je třeba navázat pojednáním o rodině s jejím vymezením a uvedením funkcí a typů rodin.

„Další kapitolou jsou děti. Jakmile přijdou, neseme za ně zodpovědnost a nikdy by neměly snášet útrapy, které nese život v rozháraných a dysfunkčních rodinách. Stejně jako k manželství i k rodičovství bychom měli přistoupit po zralé úvaze a měli bychom si uvědomit, že rodičovství je práce na celý úvazek.“ (Novák in Dvořáková, Závodská a kol., 2002, s. 103)

2.1 Vymezení pojmu rodina

Dle Slovníku sociální práce je rodina: *„V užším, tradičnějším pojetí skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce).“* (Matoušek, 2003, s. 187)

Dále Matoušek popisuje rodinu v širším pojetí, za kterou lze označit skupinu lidí, která se na základě vzájemné náklonnosti za rodinu považuje (Matoušek, 2003, s. 187).

Rodina je důležitá sociální skupina, která plní mnoho funkcí. Jde zejména o funkce biologické, ekonomické, sociální a psychologické. V rámci rodiny je poskytováno zázemí a probíhá uspokojování potřeb členů rodiny, dále jsou zprostředkovány různé zkušenosti. V rámci rolí, které má každý jedinec, se vytvářejí různé vztahy se specifickými modely chování a komunikace. Dle hodnotového systému rodiny dochází k volbě některých strategií, vedoucích ke zvládnutí problémů. V případě dysfunkční rodiny zůstávají některé potřeby členů rodiny neupokojeny a rodina je pro něho zátěží. U dítěte mohou následně některé důležité zkušenosti chybět nebo jeho vývoj neprobíhá v normě. *„Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že optimálně spojuje osobní zaujetí dospělých na prospěchu partnerů i dětí s univerzálním zájmem společnosti na stabilizovaném soužití mužů i žen na socializaci „řádných občanů“.“* (Matoušek, 2003, s. 183)

Dítě může získat pocit jistoty pouze v případě, že má jistotu v blízkých lidech. Žádoucí postoje, dovednosti a hodnotovou orientaci dítě získává na základě trvalého působení angažovaných dospělých vychovatelů. I pro dospělé je rodina velmi důležitou institucí. Hodnotami ceněné všemi společnostmi je mít stálého partnera a děti (Matoušek, 2003, s. 183).

Za zmínku stojí informace o transgeneračním přenosu. Obecně je definován jako proces, kterým se přenášejí vzorce chování do další generace. Znamená to, že dítě vyrůstající v rodině přebírá kladné nebo záporné vzorce chování, které následně uplatňuje ve své rodině. Existuje zde zvýšené riziko u dětí, které byly týrány, zneužívány či zanedbávány, že i ony budou své děti vychovávat negativně (Dydňanská in Bechyňová, Bublerová a kol., 2007, s. 119).

Transgenerační přenos přiléhavě vystihuje Svoboda. Velmi těžká a traumatizující je pro děti situace, pokud nemohou žít se svými rodiči. Děti mohou mít o své rodiče strach a zároveň se mohou cítit smutné, naštvané nebo zrazené. Děti mohly být vystaveny násilí, nepřijetí, opuštění a také zažívat časté změny bydliště, hlad i zimu. Při bližším seznámení s životem rodičů, kteří zanedbávají výchovu svých dětí, pochopíme, že sami rodiče vyrostli v nefunkčních rodinách nebo v ústavu a zažili negativní věci stejně jako jejich děti (Svoboda, 2013 [online]).

2.2 Funkce a typy rodin

Správná funkce rodiny je pro dítě podstatná. V této podkapitole je proto nutné definovat typy a funkce rodiny a případné poškození těchto funkcí. Sociálně-právní ochrana dítěte se nejčastěji zaměřuje na děti z rodin, kde k takovýmto poškozením dochází.

Dunovský (1986) definuje 4 základní **funkce rodiny** a zároveň rozpracovává jejich poruchy:

1. **Biologicko-reprodukční funkce** – zajišťuje reprodukci populace, ale také zahrnuje vytváření podmínek pro život a vývoj dítěte. Porucha této funkce se projevuje v tom, že rodina nemá potomky, protože je nechce nebo nemůže mít.
2. **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** – týká se materiální stránky i oblasti sociální. Funkce zabezpečovací má v nejširším pojetí poskytnout členům rodiny životní jistotu. Poruchy této funkce se projevují nedostatkem všech potřeb k životu.
3. **Emocionální funkce** – představuje uspokojování psychických potřeb dítěte, zejména emocionální, citové, pocity lásky, bezpečí a jistoty, smysluplnosti a otevřené budoucnosti. Emocionální funkce v rodině by měla být citovým zázemím pro všechny členy rodiny. Při poruše této funkce je dítě poznamenáno ztrátou citového zázemí a pocitu jistoty a bezpečnosti.

4. **Socializačně výchovná funkce** – je nejdůležitější funkcí, základem je péče a zájem o dítě. Zabezpečuje nejen společenskou kontinuitu, ale především spočívá v opravdovém zájmu o kvalitu života a péči dítěte. Funkce výchovná je velice podstatná a obtížně nahraditelná.

Při poruchách rodiny ve vztahu k dítěti lze spatřovat příčiny objektivní (na vůli rodičů nezávislé), subjektivní (na vůli rodičů závislé) a smíšené. Jinak vyjádřeno: rodiče nemohou, nechtějí nebo nedovedou pečovat řádně o dítě a dělat to, co je dobré pro jeho zdárný vývoj. Lze tedy charakterizovat čtyři typy rodin z hlediska funkčnosti takto (Dunovský, 1986, s. 13-25):

1. **Rodiny funkční** – je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch.
2. **Rodiny problémové** – vyskytují se poruchy některých nebo všech funkcí, vážněji však neohrožují rodinný systém. Tyto problémy je rodina schopna vlastními silami nebo s pomocí krátkodobé pomoci zvenčí řešit.
3. **Rodiny dysfunkční** – vyskytují se vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které ohrožují celou rodinu a vývoj dítěte. Rodina není schopna tyto poruchy zvládnout sama.
4. **Rodiny afunkční** – rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítě závažným způsobem poškozuje nebo ohrožuje.

V literatuře lze najít také další členění či různé typologie rodin z hlediska různých aspektů.

Typologie rodin, dle znaků fungování rodiny je následující (Voiland, Buell in Matoušek a kol., 2003, s. 194-195):

1. **Perfekcionalistické rodiny** (represivní, úzkostně neurotické) – vyžadují od svých členů ve všech situacích úspěch. Jeden nebo dva dospělí zdůrazňují žádoucí způsoby chování, při překročení norem projevují vysokou úzkost.
2. **Nepřiměřené rodiny** (nezralé, dětinské, externě závislé rodiny) – jeden nebo dva členové rodiny spoléhají na vnější pomoc při řešení problému.
3. **Egocentrické rodiny** (chladné, rozštěpené rodiny) – rodiny s jedním, či dvěma dospělými, zaneprázdněnými svou kariérou. Vztahy jsou spíše instrumentální, jednotlivci mají hodnotu, pokud bezprostředně uspokojují potřeby někoho jiného nebo reprezentují rodinu navenek. V těchto rodinách je častý nesoulad a násilí mezi partnery.
4. **Asociální rodiny** (impulzivní, agresivní, deviantní rodiny) – nemají dostatek hodnotového a sociálního napojení na běžnou společnost. Vztahy v rodině jsou slabé. V těchto rodinách se vyskytuje zanedbávání, zneužívání dětí a násilí.

Vágnerová uvádí: „*Pokud jde o dítě, jehož osobnost se teprve rozvíjí, mohou mu v důsledku narušení rodinných funkcí určité významné zkušenosti chybět nebo jeho další vývoj může být deformován různými negativními vlivy.*“ (Vágnerová, 2008, s. 589)

Základní dělení rodin Vágnerová nastiňuje následně:

1. **Orientační rodina** dítěti poskytuje základní sociální zkušenost. Dítě si ověřuje reakce okolí na své chování. Funkce, které lze charakterizovat ve vztahu k psychickým potřebám, není rodina vždy schopna plnit. Rodina dítěti poskytuje podněty různé kvantity a kvality. Vlivem výchovného zanedbávání nebo odchylným způsobem chování a jednání oproti majoritní společnosti se může projevit dysfunkce rodiny. Dítěti je poskytován pocit jistoty a bezpečí. Dítě získá možnost pro navázání citového vztahu, který je emoční zkušeností a modelem pro další mezilidské vztahy. Dále získává sebejistotu. Pokud rodiče dítě citově nepřijmou, dítě se následně vidí negativně a je nejisté. Rodina má od dítěte různá očekávání. Budou ho podporovat, věřit mu nebo ho budou podceňovat. Následně se u dítěte vyvíjí nebo deformuje sebedůvěra dítěte. Rodiče jsou model, které dítě napodobuje. Dítě si osvojuje pozitivní nebo negativní vlastnosti nebo způsoby chování.
2. **Prokreační rodina.** V původní, orientační rodině člověk získává zkušenosti, které se přenášejí do rodiny, kterou vytváří v dospělosti. V nové rodině, kterou nazýváme právě prokreační, opakuje podobné chyby, které dělali rodiče, nebo se snaží o opak. Rodina i v dospělosti uspokojuje mnoho psychických potřeb:
 - a) získávání nových podnětů a zkušeností jako rodič a partner;
 - b) získávání citové jistoty a bezpečí – atmosféra rodiny ovlivňuje všechny členy rodiny; nepřátelská atmosféra je příčinou vzniku nepřiměřeného chování členů rodiny;
 - c) seberealizace a role v rodině – v dospělém věku jde o role rodiče a partnera, kvalitní rodina má sociální hodnotu a přináší člověku určitou prestiž.
3. **Dysfunkční rodina.** Jednotliví členové rodiny mají své role. Normální i patologické chování členů rodiny se odráží ve fungování celé rodiny. Předpoklady k plnění rodičovské role nemají všichni lidé. Vliv na funkčnost rodiny mohou mít např. nedostatky v sociální orientaci, problematické sebehodnocení, rizikové chování a špatná zkušenost z vlastního dětství (Vágnerová, 2008, s. 589-592).

Výčet jednotlivých typologií a členění rodin a jejich poruch je obsáhlé, avšak je nutným doplněním této kapitoly.

3 Sociálně-právní ochrana dětí

Logickým navázáním na předchozí kapitolu, vzhledem k tématu bakalářské práce, je přiblížit sociálně-právní ochranu dětí. Ve třetí kapitole bude vymezen pojem sociálně-právní ochrany dětí s právním ukotvením.

3.1 Vymezení pojmů

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině (zákon č. 359/1999 Sb., § 1).

Dle Špeciánové je sociálně-právní ochrana dětí cílená činnost, která zahrnuje hlavně zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a jeho výchovu, ochranu zájmů dítěte a postupů směřujících k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení jiného rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být ve vlastní rodině. Je upravena zejména zákonem 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (Špeciánová, 2007, s. 10).

Sociálně-právní ochrana dětí tak, jak ji vnímáme dnes, je důsledkem složitých a dlouhodobých společenských změn a právního vývoje v oblasti rodinného, občanského i trestního práva. Na aktuálně probíhající změny v systému ochrany dětí je třeba pohlížet jako na evoluci, nikoli jako na revoluci. Protože realizované změny jsou následkem přirozeného vývoje hodnot a postojů společnosti ve vztahu k ochraně dětí a rodin a dále také společenského poznání ekonomické a právní oblasti a také psychologie a sociologie (Pemová, Ptáček, 2012, s. 11).

3.2 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí

Jak již bylo zmíněno, pro účely zákona o sociálně-právní ochraně dětí se dítětem rozumí nezletilá osoba. Úvodní ustanovení § 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí také zahrnuje rozsah poskytování sociálně-právní ochrany v případě nezletilých dětí, které nabyly plné svéprávnosti, tedy způsobilosti právně jednat. V těchto případech je příslušný orgán povinen respektovat vůli dítěte. Dále je v § 3 uvedeno zřízení Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí se sídlem v Brně. V § 4 v odstavci 1) jsou přesně vymezeny orgány sociálně-právní ochrany, které ji zajišťují. Jsou to krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodní sociálně-právní ochranu dětí, Úřad práce

České republiky. V odstavci 2) jsou uvedeny obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Dále jsou v zákoně vymezeny některé pojmy, jako např. jiná osoba, odpovědná za výchovu dítěte apod (zákon č. 359/1999 Sb., § 4a).

V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je uvedeno: [...], „*předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“ (zákon č. 359/1999 Sb., § 5)

„*Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje zejména na děti:*

- a) *jejichž rodiče*
 - *zemřeli,*
 - *neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo*
 - *nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti*
- b) *které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;*
- c) *které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;*
- d) *které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;*
- e) *na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;*
- f) *které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;*
- g) *které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;*
- h) *které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České*

republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu.“(zákon č. 359/1999 Sb., § 6)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí řeší otázku oprávnění upozornit na závadné chování vůči dětem i rodičům. Je zmíněno právo dítěte požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo osob odpovědných na výchovu, právo dítěte své názory svobodně vyjadřovat. Nárok na pomoc přísluší i rodiči nebo osobě odpovědné za výchovu dítěte (zákon č. 359/1999 Sb., § 7-9).

Dále jsou v § 10 vyjmenovány povinnosti, které zahrnují zejména povinnost vyhledávat děti uvedené v § 6, působit na rodiče, aby plnili své povinnosti, projednávat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, taktéž i promluvit s dítětem o jeho nedostacích v chování, sledovat, v jakém prostředí se děti vyskytují, poskytnout či zprostředkovat rodičům poradenství, konat opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti, pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, vypracovat s rodinou individuální plán ochrany dítěte, pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. Dále je zmíněna povinnost poskytovatelů zdravotnických služeb činit oznámení v případě, že matka po narození opustí své dítě. Dále ukládá povinnost nahlásit skutečnost, že se souhlasem rodiče bylo dítě předáno do trvalé péče jiné osobě. Rodiče osvojovaného dítěte mají povinnost nahlásit orgánu sociálně-právní ochrany dětí, že dítě bylo předáno do péče budoucímu osvojiteli. Konkrétní činnosti, které směřují k zajištění ochrany dětí, také najdeme v popisovaném zákoně. Jde o preventivní činnost, kterou je nutno předcházet ohrožení nezletilého dítěte a působit na rodiče tak, aby byli schopni péči o své děti zajistit, dále je vymezeno poradenství. V případě závažných nedostatků je možno dle ustanovení § 13 a 13a) v rámci sociálně-právní ochrany dětí rozhodovat o potřebných výchovných opatřeních pro zajištění ochrany nezletilého dítěte nebo jsou tato opatření navrhována soudy. Dále jsou podrobně popsána opatření na ochranu dětí (zákon č. 359/1999 Sb., § 10-17).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí také vymezuje činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí při svěřením dítěte do výchovy jiné osoby, zprostředkování osvojení a pěstounské péče, činnost v případě ústavní a ochranné výchovy a povinnosti v případě péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost (zákon č. 359/1999 Sb., § 18 – 36).

Dále zákon přesně vymezuje termín pěstounská péče s uvedením nároku na státní příspěvek a dávky pěstounské péče (zákon č. 359/1999 Sb., § 47a) -47z)).

Součástí zákona jsou také správní delikty, společná, závěrečná a přechodná ustanovení (zákon č. 359/1999 Sb., § 59-66).

Dalšími zákony, týkajícími se sociálně-právní ochrany dětí, jsou zejména:

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů atd.

4 Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

V závěru teoretické části bakalářské práce bude vymezen pojem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny i s individuálním plánem ohroženého dítěte a následně bude uvedeno legislativní ukotvení. Dále bude samostatně popsán individuální plán ochrany dítěte.

4.1 Vymezení pojmu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte

Strukturované vyhodnocení a individuální plán ochrany dítěte je jedním z nových nástrojů, použitelných při práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Klíčový pracovník řídí přímou práci s rodinou a dítětem a se spolupracujícími organizacemi. Podstatou je aktivizace samotné rodiny a rozdělení odpovědnosti oddělení sociálně-právní ochrany dětí se spolupracujícími odborníky. Rodina může být po nějaký čas podporována neziskovou organizací, což je pro rodinu v mnoha případech přijatelnější, než spolupráce s oddělením sociálně-právní ochrany dětí.

Vyhodnocení a individuální plán ochrany dítěte jsou:

1. nástroje pro vytyčení cíle a směru práce s rodinou;
2. metody, které jiným způsobem reagují na situaci dítěte a rodiny;
3. prostředky, jimiž se objektivizuje náhled na situaci dítěte a rodiny;
4. živé dokumenty, které jsou přepracovány a aktualizovány s měnící se situací dítěte a rodiny;
5. neodlučitelné postupy, navzájem na sebe navazující (Hanzlíková a kol., 2015 [online]).

Racek a kol. vyhodnocení potřeb dítěte a situace rodiny považuje za základní metodu sociální práce pro práci s rodinou a dítětem. Podporují zavedení této metody do praxe sociálních pracovníků, pro které je důležité pochopení situace dítěte v případě, že existuje obava z jeho ohrožení. Sociální pracovníci v praxi realizují šetření na místě, kde dítě žije, vedou rozhovory s dítětem, s rodiči, pečovateli, kontaktují spolupracující organizace a tato nově zaváděná metoda vyhodnocování potřeb pomáhá utřídit šetřením získané informace do celistvého pohledu na dítě a jeho situaci. Celý proces zjišťování potřeb dítěte se snaží pojmut situaci dítěte v kontextu celostního přístupu a je postupováno v souladu se základními vědními obory, jako je lékařství, psychologie, pedagogika, sociální vědy (Racek a kol., 2014, s. 29).

Pemová uvádí **základní schéma hodnocení ohroženého dítěte:**

1. **Identifikace ohroženého dítěte** – jedná se o počáteční fázi procesu hodnocení ohroženého dítěte, která probíhá mimo systém sociálně-právní ochrany dětí.
2. **Přijetí informace o ohroženém dítěti** – zařazení ohroženého dítěte v systému sociálně-právní ochrany dětí, získávání důležitých informací, zvolení vhodného postupu.
3. **Vstupní hodnocení** – diagnostika závažnosti ohrožení dítěte a určení intenzity dalšího postupu.
4. **Komplexní hodnocení dítěte a rodiny** – z důvodu stanovení individuálního plánu ochrany dětí se hodnotí potřeby, rizika a silné stránky dítěte, rodiny i širší rodiny.
5. **Individuální plán ochrany dětí** – komplexní plán ochrany dětí, který zahrnuje cíle dítěte i rodiny s uvedením způsobu jejich splnění, dále je uvedeno i časové období za které je potřeba cíle splnit.
6. **Poskytování služeb** – jedná se o aktivity a služby, které dítě i rodinu podporují v řešení jejich sociální situace (služby zdravotnické, sociální, vzdělávací, atd.).
7. **Vyhodnocení případu** – zahrnuje průběžné i závěrečné hodnocení splnění cílů individuálního plánu ochrany dětí (Pemová, Ptáček, 2012, s. 51).

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí provádí dva typy vyhodnocení:

1. **Úvodní** nebo také základní vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, které je nutno provést nejpozději do 15 dnů od přijetí oznámení o ohroženém dítěti. Jedná se o jednoduchou formu, která slouží k rychlému zjištění, zda je třeba dítěti okamžitě pomoci. Závěrem úvodního vyhodnocení může být posouzení, že dítě není ohrožené a tudíž není třeba další podpory. V jiných případech je dostačujícím podkladem pro přijetí dalšího opatření a pomoci dítěti.
2. **Podrobné** nebo také komplexní vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, které je nutno zpracovat nejpozději do 30 dnů od přijetí oznámení. Tato detailní forma slouží k hloubkové analýze situace dítěte a jeho rodiny. Cílem je zjištění potřeb dítěte, silných stránek rodičů a jejich možností s ohledem na uspokojování základních potřeb dítěte. Cílem je zajištění blaha a bezpečí dítěte, k čemuž slouží stanovení individuálního plánu dítěte (Základní informace o vyhodnocování situace dítěte a IPOD, 2015 [online]).

Každý případ dítěte v obtížné rodinné situaci by měl být komplexně, odborně a objektivně vyhodnocen. Vyhodnocení mapuje situaci rodiny, objasňuje potřeby dítěte a míru naplnění potřeb. Podkladem návrhu na řešení situace

a individuální plán péče jsou objektivní a úplné informace (Vítková Rulíková, 2009 [online]).

Účelem vyhodnocení situace dítěte je hloubkové odborné prozkoumání, které je podkladem pro vypracování „Individuálního plánu ochrany dítěte“. Podmínky života dítěte by měly být v co největší míře zachovány, a to za účelem prožívání svého dětství dítětem a udržení a rozvíjení citových vazeb a vztahů. Vyhodnocení celého případu společně s vyhodnocením potřeb dítěte je základem pro řešení celé situace (Vítková Rulíková, 2009 [online]).

Hanzlíková popisuje příklad minimálního doplňujícího rámce posuzovaných oblastí:

1. Vývojové potřeby dítěte:

- zdravotní stav dítěte
- učení se
- emoční vývoj a chování
- rodinné a sociální vztahy
- identita sociální prezentace
- samostatnost a sebeobsluha

2. Rodičovská kapacita:

- základní péče rodičů
- zajištění bezpečí a ochrany
- citová vřelost
- stimulace a podněty
- vedení a hranice
- stabilita
- rodinná historie a fungování rodiny

3. Rodina a prostředí

- širší rodina
- bydlení
- zaměstnání
- finanční situace
- sociální začlenění rodiny
- komunitní zdroje (Hanzlíková a kol., 2015 [online]).

Je zřejmé, že Hanzlíková vychází z modelu posouzení z Velké Británie, který popisuje Racek a kol.: „*Podrobné vyhodnocování potřeb dětí je zaměřeno na tři oblasti (tři strany trojúhelníku)*“. Pro zdravý a bezpečný vývoj dítěte jsou důležité všechny tři oblasti a je nutné je prozkoumat (Racek a kol., 2014, s. 18).

Vyhodnocovací rámec

(Racek a kol., 2014, s. 18)

4.2 Legislativní ukotvení vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Vyhodnocování potřeb dítě je zakotveno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. V § 10 je uvedeno:

„ (3) *Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen: [...]*

c) pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte,

d) zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny“ [...]

Dále je zákonem daná **povinnost pořádat případové konference** pro řešení závažné situace ohrožených dětí a jejich rodin a **oznamovací povinnost** o skutečnosti, že se jedná o děti uvedené v § 6 tohoto zákona. Tuto povinnost mají státní orgány, pověřené osoby, školská zařízení, poskytovatelé zdravotnických služeb apod. (zákon č. 359/1999 Sb., § 10).

Ve vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. prosince 2012 je uvedeno zaměření a rozsah vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Je zde popsáno, že vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny je třeba zpracovávat individuálně s ohledem na dítě a zpracovávat jej na základě několika faktorů. Lze jednoduše říci, že vyhodnocujeme situaci dítěte, situaci rodiny a širší prostředí rodiny. V první řadě jde o ošetření toho, zda jsou dostatečně zajištěna práva a zájmy daného dítěte, popřípadě do jaké míry je dítě z tohoto hlediska ohroženo, dále je potřeba zaměřit se na případná sociální, zdravotní i jiná úskalí. Vyhodnocování situace dítěte obsahuje také hodnocení tělesného a duševního stavu dítěte a průběhu vzdělávání, stanovení individuálních potřeb dítěte. Mělo by být také zohledněno stanovisko a přání dítěte s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti dítěte (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 1 a)).

Analýza situace konkrétní rodiny představuje rozbor rodinného prostředí a příčin komplikací, které v rodině nastaly. Je nutné zaměřit se na vztah dítěte a rodičů, na možnosti, potřeby a přístup rodičů k výchově, popřípadě posoudit možná rizika. V neposlední řadě zhodnotit materiální a finanční situaci rodiny (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 1 b)).

Vyhodnocování širšího prostředí rodiny představuje zejména stanovení ekonomických a sociálních možností v širší rodině a kvality dostupných sociálních, zdravotních a komunitních služeb (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 1 c)).

Individuální plán ochrany dítěte podrobněji upravuje taktéž vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. prosince 2012.

Obsahem individuálního plánu je:

1. stanovení důvodu zahájení sociálně-právní ochrany s příčinami ohrožení dítěte;
2. stanovení cílů opatření;
3. rozsah těchto navržených opatření, která jsou nutná k ochraně dítěte;

4. cesta a časový plán, prostřednictvím kterých budou navržená opatření uskutečňována a naplňována;
5. metody práce s rodinou, intervence a pomoci rodičům a jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 2, odst. 1).

Tyto metody a intervence zahrnují:

1. „posílení úlohy a funkce rodiny,
2. rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny,
3. pomoc při sociálním začleňování rodiny,
4. poskytování pomoci dětem umístěným v náhradní péči a jejich rodinám, poskytování pomoci osobám pečujícím a osobám v evidenci,
5. posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, přípravy na vyučování a motivace ke vzdělávání.“ (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 2, odst. 1)

Intervence a pomoc rodičům zahrnuje zejména konzultace, odborné poradenství, mediaci, právní pomoc, podporu sociálních činností rodiny a pomoc při výchovných, psychických a sociálních problémech, a při zlepšování životní situace rodiny (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 2, odst. 2).

Dále je ve vyhlášce uvedeno:

1. způsob kooperace oddělení sociálně-právní ochrany dětí a dalších orgánů, které jsou zapojené do dané situace dítěte, včetně rodičů dítěte;
2. zajištění postupu posouzení plnění navržených opatření;
3. plán vzdělávání dítěte s plánem na přípravu k budoucímu zaměstnání;
4. plán přípravy blížícího se výstupu dítěte z náhradní péče a další podobu sledování rodiny po ukončení spolupráce s rodinou (vyhláška č. 473/2012 Sb., § 2, odst. 1).

Postup oddělení sociálně-právní ochrany dětí při vyhodnocování situace dítěte a rodiny není závazně upraven, má jen rámcové zákonné ukotvení. Je ponechán prostor pro použití vlastních profesních zkušeností jednotlivých oddělení sociálně-právní ochrany dětí a jejich pracovníků. Strukturované vyhodnocování situace dítěte a rodiny je aktivním procesem, kdy ke změnám dochází v závislosti na situaci rodiny. Podstatou strukturovaného vyhodnocování je posloupná racionální struktura (Hanzlíková a kol., 2015 [online]).

Z mých profesních zkušeností vyplývá, že formulář strukturovaného vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte není jednotný a každé oddělení sociálně-právní ochrany dětí používá jiný typ dotazníku. Ministerstvo práce a sociálních věcí vytvořilo jednu z verzí dotazníku i s metodickým návodem, který je přístupný na adrese: www.mpsv.cz, v oddíle Rodina a ochrana práv dětí. Další typ dotazníku zhotovený na základě zkušeností sociálních pracovníků z Velké Británie vytvořili pracovníci mezinárodní neziskové organizace LUMOS. Tento typ dotazníku je možné najít na adrese: www.wearelumos.org. Poslední typ dotazníku najdeme na adrese: www.rvzd.cz, kde je možné získat vzor i s metodickým manuálem k použití. Dle mé zkušenosti mnoho sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí používá jeden ze jmenovaných dotazníků, avšak upravený pro své potřeby.

4.3 Individuální plán ochrany dítěte

Vzhledem k tomu, že individuální plán ochrany dítěte je nedílnou součástí vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, byly informace o jeho legislativním ukotvení popsány výše. Je však vhodné věnovat se tomuto tématu samostatně.

Individuální plán ochrany dítěte zahrnuje zejména:

1. vymezení příčin ohrožení dítěte;
2. stanovení opatření na ochranu dítěte;
3. poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte;
4. přijetí opatření na posílení funkcí rodiny (Základní informace o vyhodnocování situace dítěte a IPOD, 2015 [online]).

Cíle a opatření jsou v individuálním plánu ochrany dítěte stanovována vždy jen s ohledem na zájem dítěte, nikoli na zájem rodičů. Ti jsou ve většině případů v individuálním plánu ochrany dítěte postaveni do role odpovědných za stanovené úkoly. Pokud je to v zájmu dítěte, je rodičům určena role spolupracujícího činitele a odpovědným za stanovený úkol je spolupracující organizace nebo oddělení sociálně-právní ochrany dětí (Hanzlíková a kol., 2015 [online]).

Zásadním momentem pro vytvoření funkčního a kvalitního plánu je zapojení všech zainteresovaných stran. Klíčový pracovník používá pro vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny průběžné konzultace, rozhovory s rodinou, dítětem a dalšími stranami. Dále používá různé metody a nástroje. Může se jednat např. o případovou konferenci, kdy jsou do procesu zapojeny všechny zainteresované strany, jako např. dítě, rodiče, širší rodina, škola,

lékař, nezisková organizace spolupracující s rodinou, doprovázející organizace, policie apod. Dále klíčový sociální pracovník může použít i tzv. rodinnou konferenci, což je metoda, kdy široká rodina navrhuje taková řešení situace, aby dítě nemuselo odejít z rodiny (Vítková Rulíková, 2009 [online]).

Individuální plán ochrany dítěte (Vítková Rulíková, 2009 [online]):

- je stanovován na základě všech zjištěných faktů a navrhuje, jak se v budoucnosti bude pracovat s dítětem a jeho rodinou;
- reflektuje míru narušení uspokojování potřeb dítěte;
- je vždy vypracován ve spolupráci s rodiči dítěte, pokud je to vhodné i s dítětem a dále s dalšími blízkými lidmi a dalšími organizacemi, kteří s rodinou spolupracují;
- účelem je získané informace o potřebách dítěte v kontextu života jeho rodiny použít při naplňování těchto potřeb v budoucnosti;
- měl vždy splňovat základní kritéria dobrého plánování.

Kvalitní individuální plán ochrany dítěte (Vítková Rulíková, 2009 [online]):

- je konkrétní;
- určuje konkrétní kroky;
- obsahuje osoby odpovědné za realizaci jednotlivých kroků;
- je pravidelně kontrolován a monitorován;
- navazuje na síť odborníků a síť dostupných služeb;
- uvádí konkrétní detail;
- má měřitelné výstupy;
- po realizaci jednotlivých bodů je možné vyhodnotit jejich dopad na dítě;
- má dosažitelné cíle, které lze dosáhnout v daném čase a za daných možností;
- nespolehá na nedosažitelné zdroje;
- je realistický;
- odpovídá dané situaci;
- počítá s dostupnými službami v dostupném čase;
- je připravený na konkrétní, omezenou dobu;
- poté je vyhodnocen a bude připraven další plán.

Odpovědnost za vytvoření individuálního plánu ochrany dítěte je klíčový pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dítěte, vytváří jej ve spolupráci s odborníky a dalšími stranami (Vítková Rulíková, 2009 [online]).

Případová konference je jednou z metod, vhodnou při vytváření individuálního plánu dítěte. Její definice zní: „*Případová konference je plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů,*

dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.“ (Bechyňová, 2012, s. 14)

Z mých profesních zkušeností vyplývá, že případová konference je velmi časově náročná, ale bohatě vynahradí investovaný čas. Díky ní lze získat ucelený pohled na celý případ ohroženého dítěte a stanovit optimální pomoc. Dále umožňuje podělit se se spolupracujícími organizacemi o zodpovědnost při rozhodování. Případová konference je velmi efektivní nejen při stanovování individuálního plánu ochrany dítěte, při navázání spolupráce s doprovázejícími organizacemi, provádějícími sociálně aktivizační služby, ale také při dalších situacích, v nichž se nachází ohrožené dítě. Velmi dobrou zkušenost mám při pořádání případových konferencí v případě přechodu dětí z ústavní výchovy zpět do rodiny nebo do pěstounské péče. V těchto náročných případech se při případové konferenci za účasti spolupracujících organizací, rodičů a klíčového pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí stanoví plán postupu a zapíše se jednotlivé úkoly, ke kterým se přiřadí zodpovědná osoba či organizace. Takto podpořený postup má velkou šanci na úspěch. V nedávné době jsem měla možnost svolat dvě interaktivní případové konference. Jde o nový způsob vedení případových konferencí, kde je kladen důraz na zapojení dítěte do rozhodování. Facilitaci a organizační přípravu skvěle provedla školená pracovnice o. s. Amalthea, která již několik dní před případovou konferencí zúčastněné děti navštívila a řádně na průběh připravila. Společně s dítětem zaznamenala jejich přání a další důležité informace. Navíc vytvořila tzv. „jednostránkový profil dítěte“, kde společně s dítětem a rodinou (ev. ústavem) zapsala kladné stránky dítěte, jeho přání, zájmy a specifické potřeby. Tento jednostránkový profil následně se souhlasem dítěte předala rodině a dalším spolupracujícím organizacím. Při případové konferenci dětem zajistila jejich oblíbená jídla, pití a hudbu, aby se děti cítily dobře. Poté s využitím konkrétních praktických metod a postupů ošetřila děti přímo při průběhu případové konference. Děti byly zcela v klidu a pohodě a dokázaly velmi dobře a bez obav formulovat svá přání a názory. Tyto zkušenosti z interaktivních konferencí zcela odstranily mé obavy z přítomnosti dětí při případových konferencích. Pokud je případová konference profesionálně zajištěna a vedena, je přítomnost dítěte a osobní sdělení jeho názorů žádoucí.

Shrnutí

V teoretické části byl věnován prostor problematice dítěte a jeho rodiny. Bylo charakterizováno ohrožené dítě, které je předmětem zájmu orgánů sociálně-právní ochrany dětí a část práce se také zabývala rodinou dítěte, bylo uvedeno několik typologií rodin, zejména byla zdůrazněna důležitost rodiny s ohledem

na dítě. Pro potřebu práce bylo nutné také vymezit činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jejich pracovníků. Na závěr byla věnována pozornost nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.

V praktické části by mělo být na základě výzkumu dosaženo stanoveného cíle, kterým je zjištění, jak sociální pracovníci proces vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny se závěrečným individuálním plánem ochrany dítěte ze svého subjektivního pohledu hodnotí.

Praktická část

5 Dotazníkové šetření

Pro empirickou část mé práce jsem realizovala dotazníkové šetření. Jde o kvantitativní cestu sběru dat, která je poměrně velmi efektivní a za krátký čas je možné získat mnoho informací (Topinka, 2007, s. 119).

Volbu techniky lze odůvodnit shrnutím základních informací o dotazníku. Jako pozitiva lze určit, že jde o vysoce efektivní metodu, zahrnující vyšší počet jedinců při nižších nákladech. Díky němu lze snadno získat informace, a to v krátkém čase a s menšími náklady. Vznikají menší nároky na tazatele. Rozptýlenost respondentů nemusí znamenat nárůst nákladů. Zajištění anonymity při zapojení se do dotazníkového šetření je více přesvědčivé. Jde o časově méně náročnou analýzu, jednorázový vstup. Jako nevýhody použití dotazníku se jeví skutečnost, že se respondent může dotazování vyhnout a odpovědět na otázky v dotazníku částečně, nebo zcela. Dále může dotazník vyplnit někdo jiný. Navíc je problém s nízkou návratností dotazníku (Disman in Topinka, 2007, s. 119).

Vlastnostmi dobrého dotazníku jsou validita, reliabilita a praktičnost. Validita dotazníku spočívá v tom, co je výzkumným záměrem. Posouzení stupně validity dotazníku je závislé na fundovanosti a kompetentnosti zpracovatele dotazníku. Je vhodné, aby autor dotazníku nechal navrhovaný dotazník posoudit dalšími odborníky. Reliabilitou dotazníku se rozumí možnost dotazníku pojmut přesně a spolehlivě zkoumané jevy. Nejvhodnější čas pro měření je asi 2-3 týdny (Chráška, 2007, s. 171–172).

Při tvorbě svého dotazníku jsem se snažila naplnit nejdůležitější požadavky na konstrukci dotazníku, o kterém mluví Chráška:

1. otázky v dotazníku musí být jasné a srozumitelné a navíc by měly být formulovány pokud možno stručně;
2. formulace otázek v dotazníku musí být jednoznačná a neměla by připouštět chápání více způsoby;
3. je vhodné opatrně pracovat s otázkou „proč“;
4. otázky v dotazníku by měly zjišťovat jen nezbytné údaje. Navíc by dotazník měl být přiměřeně dlouhý;
5. otázky v dotazníku nesmějí být sugestivní, tedy nastiňující odpověď;
6. předpokladem úspěšného dotazníkového šetření je ochota respondentů ke spolupráci;
7. dotazník musí vždy obsahovat jasné pokyny k vyplňování;

8. při stanovování otázek do dotazníku je nutné hledět na to, aby získané informace bylo možno snadno třídit a zpracovávat (Chráska, 2007, s. 169–170).

Při svém dotazníkovém šetření jsem použila dotazník s názvem *Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte*, který jsem vytvořila prostřednictvím internetových stránek www.survio.cz. V úvodu dotazníku jsem budoucí respondenty seznámila se situací a s potřebností jejich pomoci. Zdůraznila jsem, že anonymita bude zachována. Následovaly samotné otázky, jak otevřené, tak uzavřené a otázky s výběrem více odpovědí popřípadě s odpovědí vlastní.

Po sestavení samotného dotazníku došlo k předvýzkumu, kdy jsem oslovila vždy jednoho sociálního pracovníka z oddělení sociálně-právní ochrany dětí všech patnácti obcí s rozšířenou působností v Pardubickém kraji. Celkem jsem tedy oslovila patnáct sociálních pracovníků. Dotazník jsem po ukončení předvýzkumu upravila podle zjištěných nedostatků a pak již elektronicky odeslala samotným respondentům. Kritériem výběru respondentů byl kraj nejbližší mému bydlišti, tedy kraj Pardubický, a dotazník byl odeslán všem 109 sociálním pracovníkům, kteří pracují na oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Pardubickém kraji. Jedná se orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou obce s rozšířenou působností Pardubického kraje. Patří sem Česká Třebová, Hlinsko, Holice, Chrudim, Králíky, Lanškroun, Litomyšl, Moravská Třebová, Pardubice, Polička, Přelouč, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto a Žamberk. Volila jsem obce s rozšířenou působností, neboť zejména tyto obce s oddělením sociálně-právní ochrany dětí metodu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používají. Mailové adresy jednotlivých sociálních pracovníků jsem našla na webových stránkách příslušných městských úřadů, neboť dle mého názoru by zde měly být aktuální informace. U dvou městských úřadů nebyly na jejich internetových stránkách mailové adresy uvedeny, proto jsem využila seznam sociálních pracovníků Pardubického kraje, postoupený pracovníci Krajského úřadu Pardubického kraje.

Šetření bylo provedeno v únoru 2015, kdy byl respondentům poskytnut čas pro vyplnění dotazníku po dobu tří týdnů. Dotazník vyplnilo 31 osob a všech 31 dotazníků bylo zařazeno do mého výzkumu. Odpovědělo tedy 28,4 % respondentů. Domnívám se, že jde o množství, které již má vypovídající hodnotu.

5.1 Stanovení výzkumných otázek

V bakalářské práci je běžné stanovení hypotéz, ale vzhledem k tématu mé práce, které je nové a neprozkoumané, jsem zvolila výzkumné otázky:

1. Má podle mínění oslovených sociálních pracovníků vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte efektivní přínos pro ohrožené dítě?
2. Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv délka praxe pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?
3. Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv dosažené vzdělání pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?
4. Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv používaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?
5. Uvítali by pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí v oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte změnu?
6. Jak oslovení sociální pracovníci využívají při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte případových konferencí?

Po přehledu výzkumných otázek je vhodné věnovat se i otázkám uvedených v dotazníku a nastínit důvody jejich volby.

5.2 Přehled otázek dotazníku

V této podkapitole bych chtěla vysvětlit provázanost otázek z dotazníku s výzkumnými otázkami. Viz příloha 1.

První otázkou – *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?* – jsem chtěla zmapovat vzdělání sociálních pracovníků Pardubického kraje v souvislosti s výzkumnou otázkou – *Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte vliv délka praxe pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?*

Druhou otázkou – *Délka Vaší praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.* – jsem chtěla získat potřebné podklady na odpověď na další výzkumnou otázku - *Má na hodnocení metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny*

s individuálním plánem ohroženého dítěte vliv dosažené vzdělání pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?

Ve třetí otázce – *Jaký používáte formulář strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte?* – jsem nabídla následující možnosti:

1. *Strukturovaný dotazník mezinárodní neziskové organizace LUMOS*
2. *Strukturovaný dotazník MPSV*
3. *RVZD – Rozhodujeme v zájmu dítěte*
4. *Jiný*

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, kolik respondentů používá určitý druh dotazníku v návaznosti na třetí výzkumnou otázku - *Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv používaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?*

Dále jsem chtěla zjistit, jak se sociálním pracovníkům s daným dotazníkem pracuje, což je také podklad pro celkové hodnocení metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte. K čemuž směřovala další otázka v dotazníku – *Jste spokojen/a s používaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny?* – zde byla volba pěti možností s následným slovním ohodnocením.

Další dvě otevřené otázky směřovaly k získání informací ohledně hodnocení celé metody hodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte – *Jaké výhody vidíte v nové metodě vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte? Jaké nevýhody vidíte v nové metodě vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?*

Otázka - *Domníváte se, že nová metoda vyhodnocení dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vede k efektivní pomoci ohroženým dětem?* – kde měli respondenti možnost výběru z 5 odpovědí, vedlo k získání informací pro odpověď na výzkumnou otázku – *Má podle mínění oslovených sociálních pracovníků vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte efektivní přínos pro ohrožené dítě?*

Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocování dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte:

1. *Lepší nabídka školicích kurzů.*
2. *Nová metodika MPSV.*
3. *Vlastní metodika na OSPOD.*
4. *Jednotná verze strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítě a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte.*
5. *Lépe propracovaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítě a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte.*
6. *Pokud Vám nevyhovují nabízené odpovědi, uveďte vlastní příklad...*

Tato otázka umožnila získat názory sociálních pracovníků k odpovědi na výzkumnou otázku – *Uvítali by pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí v oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte změnu?*

Otázka – *Máte pocit, že jste byl/a dostatečně proškolen/a v postupu vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?* – zde měli sociální pracovníci možnost výběru z pěti odpovědí, byla spíše doplňující, rozšiřující obraz o hodnocení metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.

Uzavřená otázka – *Používáte k vyhodnocování dítěte a jeho rodiny a stanovení individuálního plánem ohroženého dítěte případovou konferenci?* – a další dvě otevřené otázky – *Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používáte? Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte nepoužíváte?* – vedly ke zjištění potřebných informací pro odpověď na výzkumnou otázku – *Jak oslovení sociální pracovníci využívají při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte případových konferencí?*

Poslední otázka – *Chcete k dané problematice doplnit informace, které nebyly uvedeny v dotazníku?* – vedla pouze k ošetření případných připomínek sociálních pracovníků.

V této kapitole byly popsány jednotlivé otázky uvedené v dotazníku a označena jejich souvislost se zvolenými výzkumnými otázkami. Následovat bude pojednání o výsledcích dotazníkového šetření.

5.3 Výsledky dotazníkového šetření

Nyní naváží popisem výsledků jednotlivých otázek, při nichž pro názornost použiji grafy a tabulky. Dotazník vyplnilo celkem 31 respondentů. S jejich odpověďmi budu pracovat v následujících částech práce.

V grafech a tabulkách budou uvedeny zkratky běžně používaných názvů:

1. Individuální plán ochrany dítěte – IPOD.
2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí – OSPOD.
3. Ministerstvo práce a sociálních věcí – MPSV.

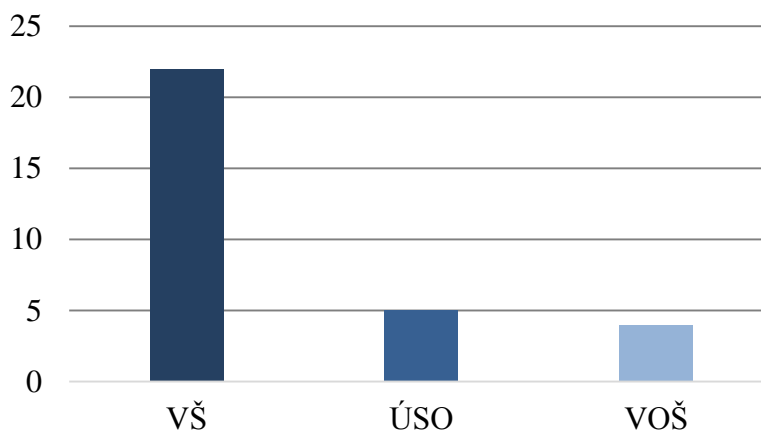
Otázka č. 1: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

V první otázce respondenti uváděli své nejvyšší dosažené vzdělání. Velká většina z nich měla vysokoškolské vzdělání. Odpovědělo takto dvacet dva dotazovaných, následovalo pět respondentů se vzděláním úplným středním odborným a čtyři respondenti se vzděláním vyšším odborným s titulem DiS. Viz tabulka č. 1 a graf č. 1.

Tabulka č. 1 – dosažené vzdělání respondentů

Dosažené vzdělání respondentů	Počet voleb
Vysokoškolské vzdělání	22
Úplné odborné střední vzdělání	5
Vyšší odborné vzdělání	4

Graf č. 1 – dosažené vzdělání respondentů

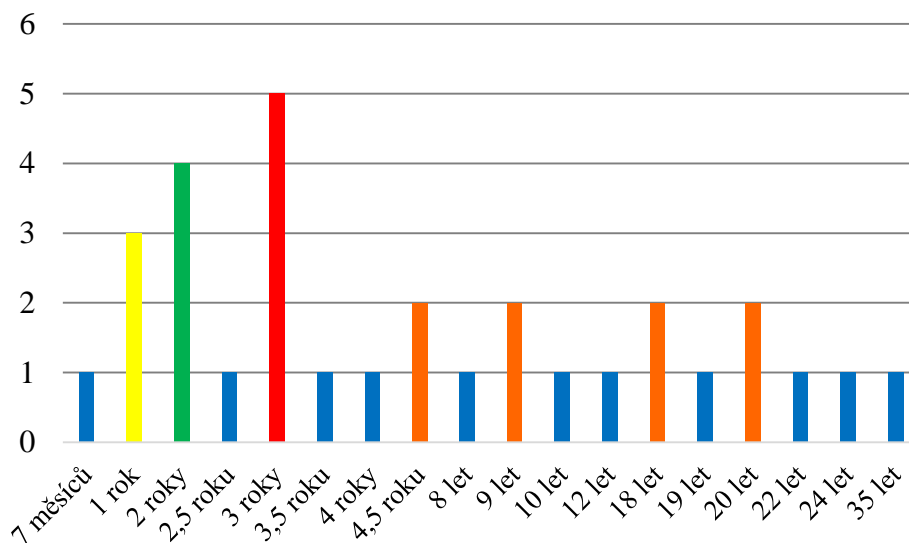
Otázka č. 2: Délka Vaší praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí?

Hned v následující otázce byla zjišťována délka praxe respondentů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Odpovědi byly různé. Nejkratší délka praxe sedm měsíců byla uvedena pouze jednou. Nejdelší praxi uvedl taktéž jeden respondent, a sice s praxí třicet pět let. Nejčastější odpovědí byla délka praxe dosahující tří let. Pro úplnou přehlednost let praxe je použita následující tabulka č. 1 a graf č. 2, kde je délka praxe řazena vzestupně po letech.

Tabulka č. 2 – délka praxe respondentů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Délka praxe	Počet voleb
7 měsíců	1
1 rok	3
2 roky	4
2,5 roku	1
3 roky	5
3,5 roku	1
4 roky	1
4,5 roku	2
8 let	1
9 let	2
10 let	1
12 let	1
18 let	2
19 let	1
20 let	2
22 let	1
24 let	1
35 let	1

Graf č. 2 – délka praxe respondentů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí

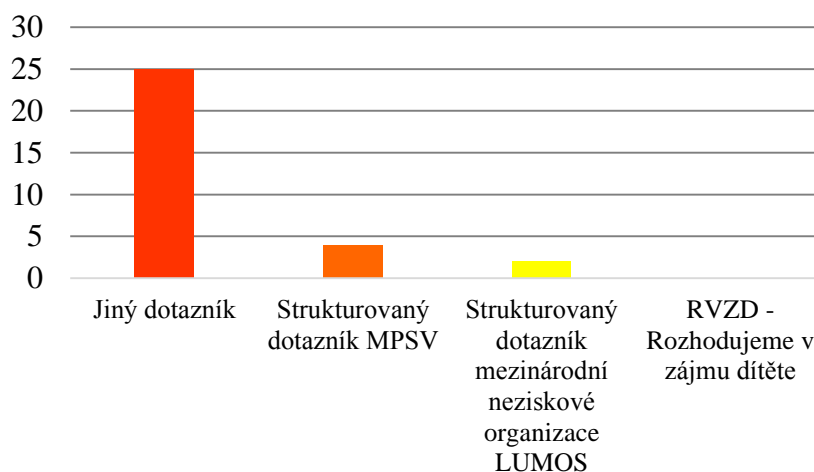
Otázka č. 3: Jaký používáte formulář strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

Následující otázka se zaměřovala na to, jaké formuláře strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny jsou samotnými pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí v praxi používány. Otázka obsahovala několik odpovědí, z nichž respondenti mohli vybírat. Mezi nabízenými odpověďmi byl Strukturovaný dotazník MPSV, který zvolili celkem čtyři respondenti, Strukturovaný dotazník mezinárodní neziskové organizace LUMOS, jež označili dva respondenti a drtivá většina, přesněji dvacet pět respondentů, vybrala odpověď „Jiný“, tedy, že využívá jiný formulář strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny než ten, který je zde uveden. Viz tabulka č. 3 a graf č. 3.

Tabulka č. 3 – přehled odpovědí pro používané formuláře při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Používané formuláře při vyhodnocení	Počet voleb
Strukturovaný dotazník MPSV	4
Strukturovaný dotazník mezinárodní organizace LUMOS	3
Rozhodujeme v zájmu dítěte	0
Jiný dotazník	25

Graf č. 3 – používaný formulář při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny

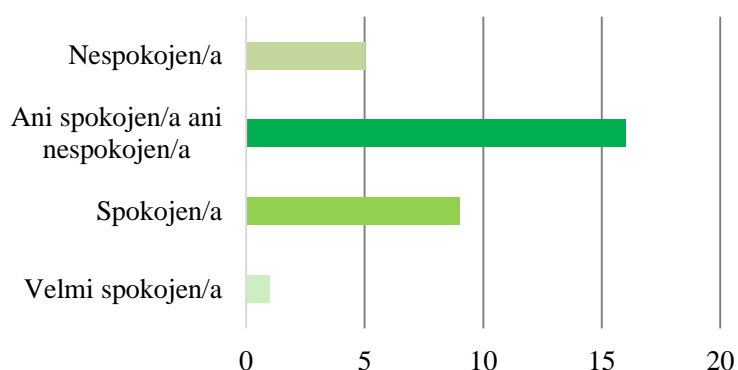
Otázka č. 4: Jste spokojen/a s Vámi používaným strukturovaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

Další otázka se taktéž týkala formuláře strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Otázka zněla, zdali jsou respondenti spokojeni se strukturovaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte, který používají. Odpověď „*velmi spokojen/a*“ označil pouze jeden respondent. Nejvíce dotazovaných zvolilo neutrální odpověď „*ani spokojen/a ani nespokojen/a*“, celkem šestnáctkrát. Odpověď „*spokojen/a*“ vybralo devět respondentů, odpověď „*nespokojen/a*“ pět dotazovaných. Viz tabulka č. 4 a graf č. 4.

Tabulka č. 4 – přehled spokojenosti/nespokojenosti respondentů s používaným strukturovaným vyhodnocením situace dítěte a jeho rodiny

Přehled spokojenosti/nespokojenosti se strukturovaným dotazníkem vyhodnocení	Počet voleb
Velmi spokojen/a	1
Spokojen/a	9
Ani spokojen/a ani nespokojena/a	16
Nespokojen/a	5

Graf č. 4 – spokojenost/nespokojenost respondentů s používaným strukturovaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Otázka č. 5: Jaké výhody vidíte v nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

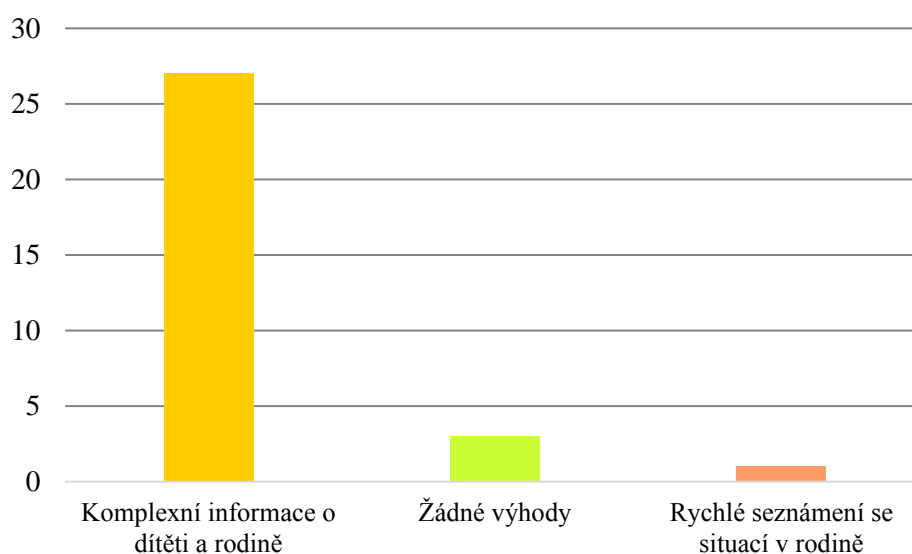
Respondenti k této otázce vyjadřovali různá stanoviska. Pro přehlednost jsem se rozhodla zaznamenat nejméně frekventovanější odpovědi do tabulek, kde jsou uvedeny zkrácené pojmy vystihující více podobných odpovědí. Nejčastěji se vyskytovala odpověď, že vyhodnocení poskytuje ucelený přehled situace dítěte a jeho rodiny, dále poskytuje komplexní informace o dítěti a jeho rodině a to i od různých organizací nebo poskytuje celkový pohled na dítě a jeho rodinu a umožňuje odhalit možných skrytých problémů. Tyto odpovědi jsem zahrнула do tabulky pod zkrácený popis **komplexní informace o dítěti a jeho rodině**. Jako poznámka byla u jednoho respondenta uvedena informace, že vzhledem k tomu, že vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny poskytuje ucelený pohled na situaci dítěte a jeho rodiny, z toho důvodu odpadá nutnost neustálého hledání ve spisové dokumentaci, usnadňuje to orientaci v situaci dítěte. V individuálním plánu ochrany dítěte klient vidí rozřazené kroky včetně termínů, některé klienty toto nutí k lepší spolupráci a řešení situace. Jiný respondent uvedl, že vzhledem ke struktuře dotazníku sociální pracovník nezapomene na některou z oblastí, která je důležitá v životě dítěte. Vzhledem k tomu, že v individuálním plánu ochrany dítěte jsou u jednotlivých kroků uvedeny i spolupracující osoby a organizace, je přehled, jaké úkoly kdo má. Následně respondenti uváděli, že nevidí žádné výhody, jen mnoho stráveného času, který je lépe věnovat přímo ohroženému dítěti. Tyto odpovědi jsou zahrnuty v tabulce pod zkráceným popisem **žádné výhody**. Dále jeden respondent uvedl, že tato metoda by měla urychlit seznámení se situací v rodině a potřebami dítěte, je však podmíněna dovětkem, pokud by byla jasná metodika. Tuto odpověď jsem do tabulky zařadila pod zkrácený popis **rychlé seznámení se situací v rodině (v případě jasné metodiky)**. Navíc se u pěti odpovědí respondenti

věnovali i hodnocení výhod individuálního plánu ohroženého dítěte, kde jako výhodu viděli jasné definování cílů, stanovení jednotlivých úkolů s uvedením odpovědné osoby. Na základě vypracování individuálního plánu jsou postupy jednotné a stanoven konkrétní postup řešení.

Tabulka č. 5 – výhody metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte

Výhody vyhodnocení s IPOD	Počet voleb
Komplexní informace o dítěti a jeho rodině	27
Žádné výhody	3
Rychlé seznámení se situací v rodině (v případě jasné metodiky)	1

Graf č. 5 – přehled výhod nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD, které vidí pracovníci OSPOD

Otázka č. 6: Jaké nevýhody vidíte v nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

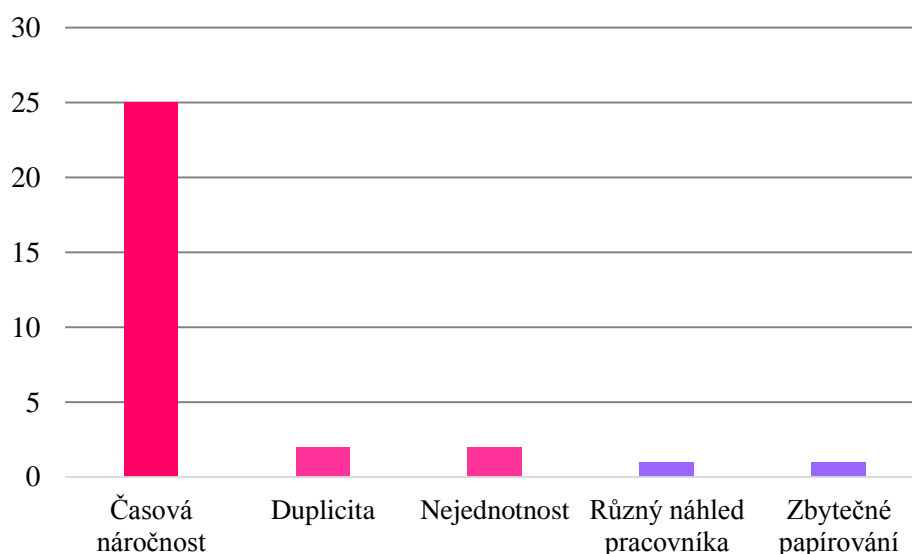
Nejvíce respondentů vyjádřilo v této oblasti názor, že jde o metodu časově náročnou, kdy během jednoho měsíce není možno kvalitně vypracovat podrobné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte, což také souvisí s navýšením administrativy. Tyto názory jsou v následující tabulce zahrnuty pod pojem **časová náročnost**. Dva respondenti nevýhodu v nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vidí v nejednotném vedení, nejednotném systému v rámci republiky, co kraj, to jiný názor nebo uvedli jako nevýhodu používání různých formulářů. Tyto názory budou zjednodušeně zaznamenány v tabulce pod pojmem **nejednotnost**.

Tři respondenti uvedli, že jde o duplicitní zaznamenávání informací o dítěti a jeho rodině, které je časově náročné. Tento názor bude zjednodušen pod pojmem **duplicita**. Jeden respondent uvedl, že každý pracovník **hodnotí dle svého náhledu** (tuto odpověď si vysvětlují tak, že každý pracovník má svůj názor a pohled na případ, který řeší, tedy i vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte každý zpracovává a hodnotí odlišně). Další respondent uvedl, že jde o **zbytečné papírování**.

Tabulka č. 6 - nevýhody nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte

Nevýhody vyhodnocení s IPOD	Počet voleb
Časová náročnost	25
Duplicita	2
Nejednotnost	2
Různý náhled pracovníka	1
Zbytečné papírování	1

Graf č. 6 – přehled nevýhod nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s plánem IPOD dle pracovníků OSPOD

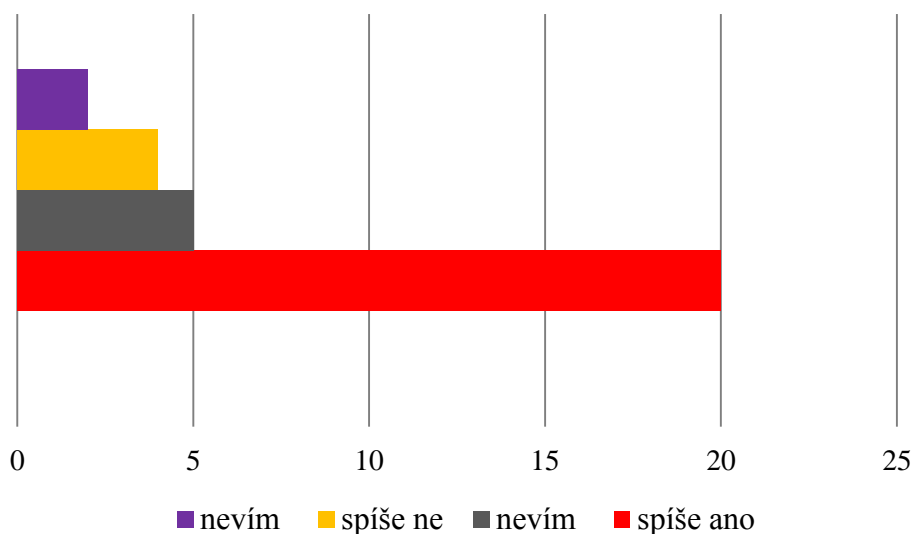
Otázka č. 7: Domníváte se, že nová metoda vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vede k efektivní pomoci ohroženým dětem?

V sedmé položce dotazníku respondenti měli možnost u výše uvedené otázky vybírat z odpovědí „ano“, „spíše ano“, „nevím“, „spíše ne“, „ne“. Možnost „ano“ neoznačil žádný z respondentů, tedy nikdo z nich není zcela přesvědčen, že vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny vede k efektivní pomoci ohroženému dítěti. Nejvíce dotazovaných se přiklonilo k odpovědi „spíše ano“, celkem dvacet respondentů. Pro přehlednost byla použita následující tabulka č. 7 a graf č. 7.

Tabulka č. 7 – Jak vidí respondenti otázku efektivnosti metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny?

Vidí pracovníci OSPOD metodu vyhodnocení jako efektivní?	Počet voleb
Ano	0
Spíše ano	20
Neví	5
Spíše ne	4
Ne	2

Graf č. 7 – Je vyhodnocení efektivní metodou při pomoci ohroženému dítěti?

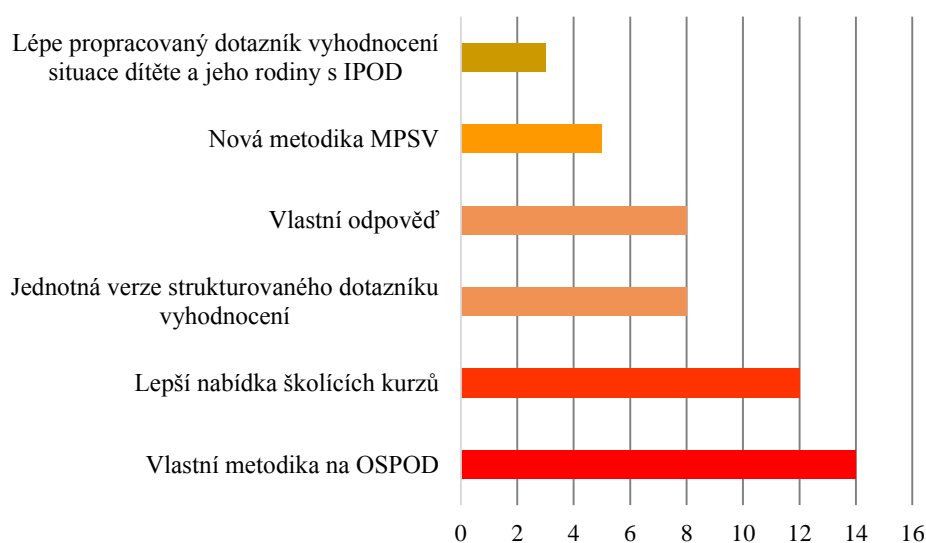
Otázka č. 8: Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

V otázce č. 8 jsem se respondentů dotazovala, co by jim pomohlo jako podpora při realizaci nové metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Měli možnost zvolit libovolné množství nabízených odpovědí, pokud jim tyto nabízené odpovědi nevyhovovaly, mohli uvést odezvu vlastní. Přehled odpovědí nabízí následující tabulka s počty odpovědí a graf.

Tabulka č. 8a – přehled podporujících prvků při realizaci vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Co by mohlo pomoci jako podpora při vyhodnocování s IPOD?	Počet voleb
Vlastní metodika na OSPOD	14
Lepší nabídka školicích kurzů	12
Jednotná verze strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD	8
Nová metodika MPSV	5
Lépe propracovaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD	3
Vlastní odpověď respondenta	8

Graf č. 8a – graf s prvky podpory při realizaci vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

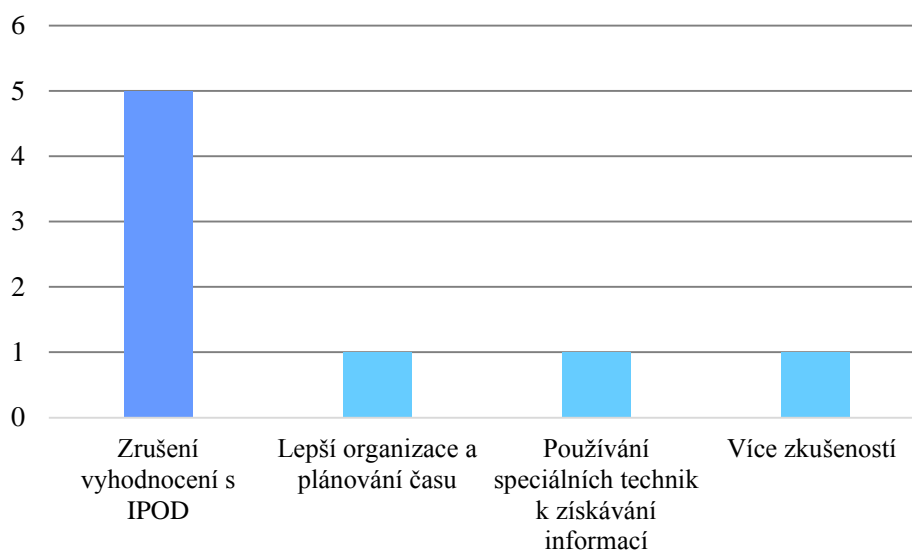

V otázce č. 8 měli respondenti možnost také uvést i vlastní odpověď v případě, že by jim nabízené možnosti nevyhovovaly. Učinilo tak osm z nich. Nejčastější odpovědi týkající se toho, co by pracovníkům pomohlo, jsem shrnula do tabulky a grafu uvedené níže.

Tabulka č. 8b – vlastní odpovědi respondentů na otázku: „Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD?“

Vlastní odpovědi respondentů v otázce podpory při vyhodnocování	Počet voleb
Zrušení vyhodnocení s IPOD	5
Lepší organizace a plánování času	1
Používání speciálních technik k získávání informací	1
Více zkušeností	1

Graf č. 8b – přehled vlastních odpovědí k otázce: „Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD?“

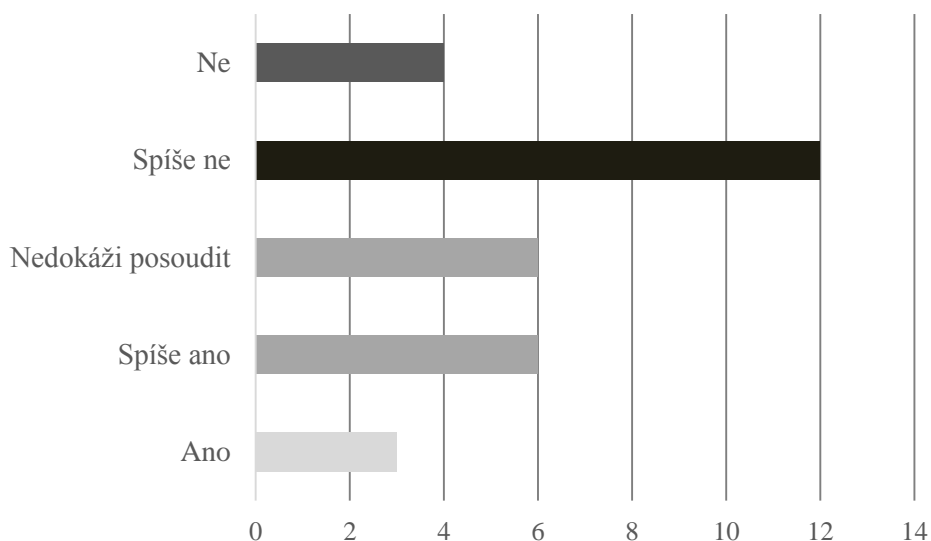
Otázka č. 9: Máte pocit, že jste byl/a dostatečně proškolen/a v postupu vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?

V další otázce odpovídali dotazovaní na to, zdali si myslí, že byli dostatečně proškoleni ve vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte. Dvanáct z nich uvedlo odpověď „spíše ne“, tedy, že se necítí dostatečně proškoleni. Následující výsledky znázorňuje tabulka č. 9 a graf č. 9.

Tabulka č. 9 – Hodnotí respondenti sami sebe dostatečně proškolenými?

Cítí se respondenti dostatečně proškoleni?	Počet voleb
Ano	3
Spíše ano	6
Nedokáží posoudit	6
Spíše ne	12
Ne	4

Graf č. 9 – Cítí se respondenti dostatečně proškoleni?

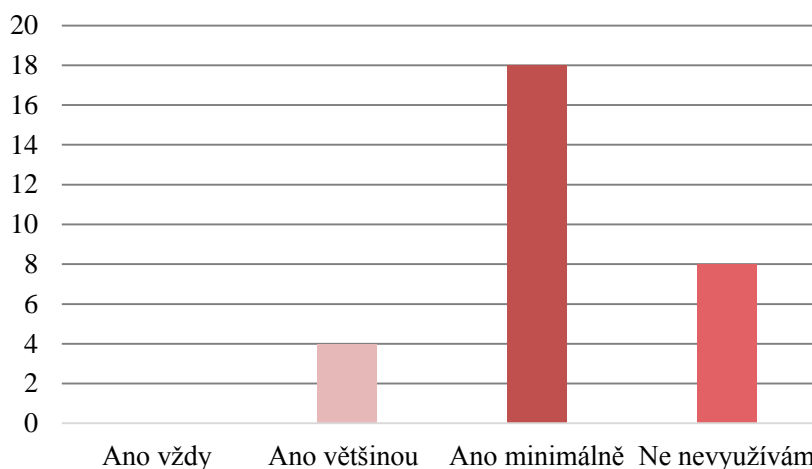
Otázka č. 10: Používáte k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte případovou konferenci?

V dotazníku byla také položena otázka týkající se případových konferencí, kde účastníci výzkumu odpovídali na to, zdali k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používají případové konference. Žádný z probandů neodpověděl tak, že by vždy používal k vyhodnocení případovou konferenci. Nejvíce respondentů, celkem osmnáct, uvedlo, že případové konference využívá minimálně, většinou případové konference využívají čtyři dotazovaní a nevyužívá jich osm z nich. Viz tabulka č. 10 a graf č. 10.

Tabulka č. 10 – jak respondenti využívají případových konferencí

Jak respondenti využívají případových konferencí	Počet voleb
Ano vždy	0
Ano většinou	4
Ano minimálně	18
Ne využívají	8

Graf č. 10 – využívání případové konference při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s IPOD

Otázka č. 11: Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používáte?

Čtrnáct respondentů hovořilo o případové konferenci jako o nástroji, který je časově a organizačně náročný a je používán v náročných a důležitých fázích případu, tam kde je více zúčastněných stran, umožňuje komplexní pohled odborníků i laiků, je možné získat více informací od více subjektů. Tyto odpovědi jsou shrnuty v tabulce pod pojmem **více odborníků – více informací**.

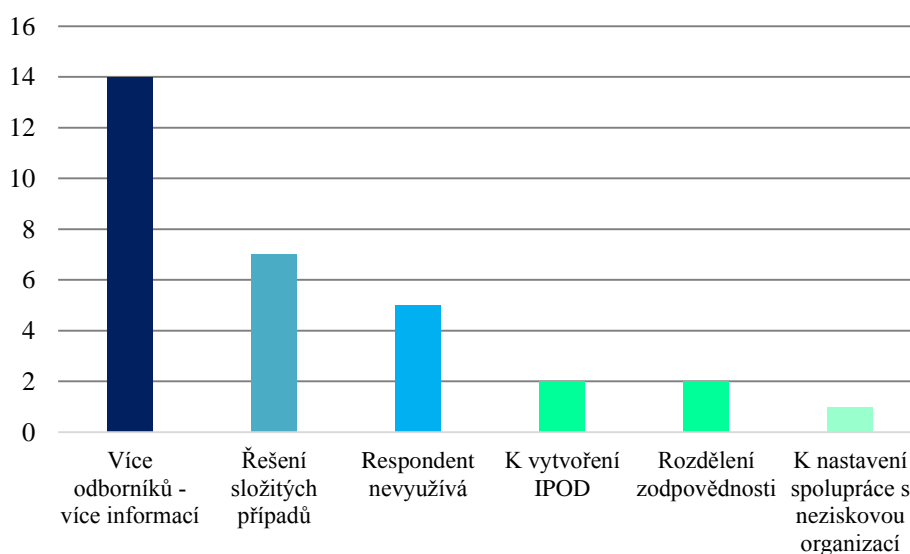
Pět respondentů uvedlo, že případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte **nevyžívá**. Zde jeden z respondentů mimo sdělení, že případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte nevyžívá, uvedl, že pokud nemá k vyhodnocení a tvorbě individuálního plánu ochrany dítěte dostatek podkladů a materiálů, je třeba, aby s rodinou pracovalo více odborníků (např. psycholog, sanace rodiny apod.). Případ vnímá každý odborník (lékař, psycholog, učitel) trochu jinak, může mít na situaci jiný názor. Jeden respondent uvedl, že případovou konferenci využívá k **nastavení spolupráce s neziskovou organizací** u dané rodiny. Ve dvou případech bylo zdůrazněno, že mimo jiné případovou konferenci využívají z důvodu vytvoření individuálního plánu ohroženého dítěte s rozdělením úkolů. V tabulce bude tato odpověď uvedena pod pojmem **k vytvoření IPOD**. Ve dvou případech bylo zdůrazněno **rozdělení zodpovědnosti** za řešení případu na více subjektů. Zde jeden z respondentů uvedl, že případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používá, protože se zde sejdou

odborníci a hodnotí situaci dítěte, odpovědnost za situaci a řešení se rozdělí na více subjektů.

Tabulka č. 11 - důvody, pro které sociální pracovníci případovou konferenci používají

Důvody využívání případových konferencí	Počet voleb
Více odborníků – více informací	14
Řešení složitých případů	7
Nastavení spolupráce s neziskovou organizací	1
K vytvoření IPOD	2
Rozdělení zodpovědnosti	2
Respondent nevyužívá	5

Graf č. 11 – přehled důvodů, kdy pracovníci OSPOD využívají případové konference

Otázka č. 12: Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte nepoužíváte?

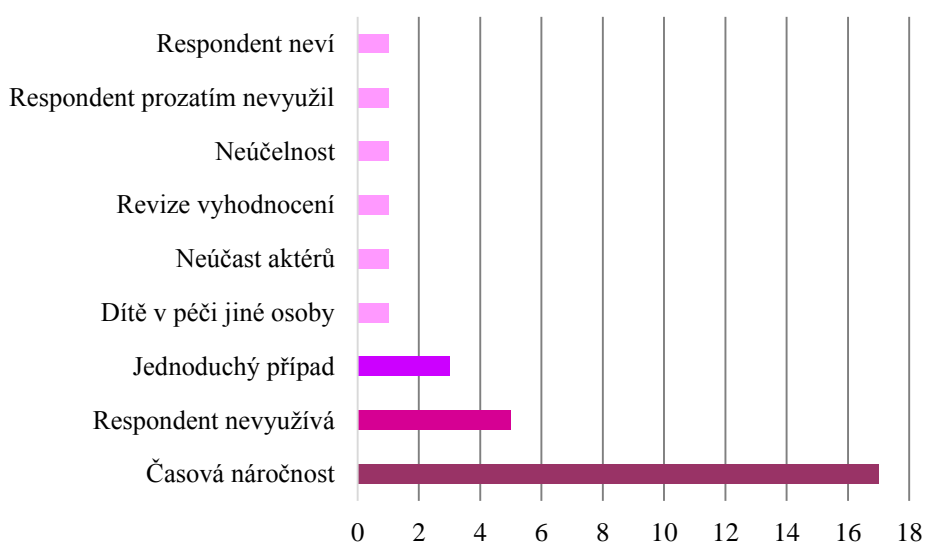
K této otázce se sedmnáct respondentů vyjádřilo s poukázáním na časovou náročnost případové konference a neefektivitě. Tyto odpovědi budou zahrnuty v tabulce pod pojem **časová náročnost**. Z nich jeden uvedl, že vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte má být provedeno do jednoho měsíce, což je poměrně krátká doba na to, aby oddělení sociálně-právní ochrany dětí svolalo případovou

konferenci. Během prvních týdnů situaci mapují a zjišťují, s kým rodina spolupracuje a navrhuje pak další možnosti. Případovou konferenci svolávají většinou až v další fázi řešení případu, kdy lze zapojit více lidí, kteří s rodinou spolupracují nebo začali spolupracovat na základě doporučení oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Jeden respondent se vyjádřil, že případovou konferenci nepoužívá v případě, pokud se jedná o vyhodnocování dětí, které byly svěřeny do péče jiné fyzické osoby, popř. pěstounské péče. Tato odpověď bude uvedena v následující tabulce pod pojmem **děti v péči jiné osoby**. Pro dalšího respondenta jsou důvodem nevyužívání případových konferencí nespolehliví rodiče, kteří se nedostavují na předvolání. Tato odpověď bude v tabulce uvedena pod pojmem **neúčast aktérů**. Další respondent uvedl, že případovou konferenci nevyužívá v případě revize vyhodnocení. Tato odpověď bude zaznamenána v tabulce pod pojmem **revize vyhodnocení**. Další dva respondenti uvedli, že případovou konferenci nepoužívají v případě, že je to neúčelné nebo nemožné, tak jak je uvedeno v zákoně, a při rychlém zvratu v situaci dítěte. Tyto odpovědi budou shrnuty v tabulce pod pojmem **neúčelnost**. Jeden respondent uvedl, že případovou konferenci nepoužívá, protože ji nepotřebuje. Ve třech případech respondenti uváděli jako důvod nevyužití případové konference v situacích, kdy rodina spolupracuje, je dostatek informací, jde o jednoduchý případ, není potřeba pro pomoc dítěti zapojit více organizací. Tyto odpovědi budou v tabulce uvedeny pod pojmem **jednoduchý případ**. Pět respondentů pouze stručně uvedlo, že případovou konferenci **nepoužívá**. Jeden respondent uvedl, že k využití případové konference prozatím nebyla možnost vzhledem k povaze dosavadních případů. Tato odpověď bude do tabulky přeformulována do pojmu **prozatím nevyužil**. Jeden z respondentů vyznačil odpověď, že **neví**, z jakých důvodů nevyužívá případovou konferenci.

Tabulka č. 12 - důvody, které vedou k nepoužívání případové konference

Důvody nevyužívání případových konferencí	Počet voleb
Časová náročnost	17
Dítě v péči jiné osoby	1
Neúčast aktérů	1
Revize vyhodnocení	1
Neúčelnost	1
Jednoduchý případ	3
Respondent nevyužívá	5
Respondent prozatím nevyužil	1
Respondent neví	1

Graf č. 12 – důvody nevyužívání případových konferencí

Otázka č. 13: Jakou byste v této oblasti uvítali změnu?

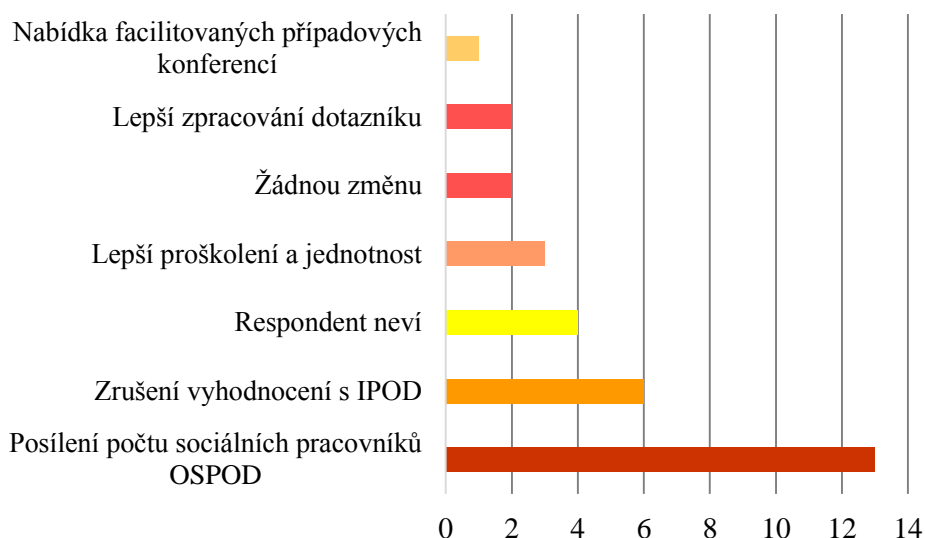
Šest respondentů uvedlo, že by uvítali zrušení vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte. U jednoho respondenta byl u tohoto názoru uveden dovětek, že kdo vymyslel tento postup, nebyl a stále není praktik a nezná danou problematiku. Další respondent zrušení vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte doplnil o poznámku ohledně vytvoření jednotného strukturovaného záznamu ze šetření, jednání apod. Tyto názory jsem sjednotila pod pojem **zrušení**. Třináct respondentů by v této oblasti uvítalo **posílení počtu**

sociálních pracovníků, jiní by obdobně uvítali snížení počtu klientů na jeho sociálního pracovníka, aby bylo více času a prostoru vypracovat kvalitní vyhodnocení a individuální plán ochrany dítěte, dále také čas na přehodnocení a konzultaci případu s kolegy a psychologem. Čtyři respondenti uvedli, že **neví**; z nich jeden respondent uvedl, že vše je ovlivněno tím, že s vyhodnocováním situace dítěte a jeho rodiny a s tvorbou individuálního plánu ochrany dítěte nemáme dostatečné zkušenosti, což se snad postupem času změní. Tři respondenti hovoří o **lepším proškolení a jednotnosti** metodického vedení, celého systému i vytvoření jednotného strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte. Dva respondenti nechtějí **žádnou změnu**; jeden popisuje, že je to stále nová oblast, která chce čas, získání zkušeností, systematický přístup, pracovat, nehroutit se z toho, zkrátka se to pokusit zvládnout. Jeden respondent sdělil, že by v této oblasti uvítal lepší nabídku facilitovaných případových konferencí. Jeden respondent by uvítal lepší zpracování strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.

Tabulka č. 13 - jakou by sociální pracovníci v této oblasti uvítali změnu

Vítaná změna v oblasti vyhodnocení s IPOD	Počet voleb
Zrušení vyhodnocení s IPOD	6
Posílení počtu sociálních pracovníků OSPOD	13
Respondent neví	4
Lepší proškolení a jednotnost	3
Žádnou změnu	2
Nabídka facilitovaných případových konferencí	1
Lepší zpracování dotazníku	2

Graf č. 13 – Jakou změnu by uvítali pracovníci OSPOD v této oblasti?

Otázka č. 14: Chcete k dané problematice doplnit další informace, které nebyly v dotazníku?

V poslední otázce byl respondentům ponechán prostor pro okomentování dotazníku, případně doplnění informací, které by ještě sami chtěli k tomuto tématu sdělit. Sedmnáct z třiceti jedna dotazovaných tak učinilo. Patnáct pracovníků OSPOD uvedlo, že již nic sdělit nechtějí, jeden vyslovil přání zrušit metodu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s plánem ochrany dítěte. Poslední respondent mi popřál mnoho úspěchů v této závěrečné fázi studia, čímž mě potěšil.

Touto podkapitolou byl splněn úkol ohledně přiblížení otázek použitých v dotazníku. Následovat bude řešení výzkumných otázek.

5.4 Řešení výzkumných otázek

V této podkapitole bude odpovězeno na stanovené výzkumné otázky.

1. *Má podle mínění oslovených sociálních pracovníků vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte efektivní přínos pro ohrožené dítě?*

Jednoznačně z odpovědí oslovených respondentů vyplývá, že nová metoda vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte má efektivní přínos pro ohrožené dítě viz tabulka a graf č. 7. Zde převážná většina respondentů (20) označila odpověď – spíše ano – tedy pozitivní přínos pro ohrožené dítě.

2. *Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv délka praxe pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?*

Provedením šetření v souvislosti z více odpovědí na otázky v dotazníkovém šetření a následným vypsáním jednotlivých odpovědí do přehledného archu bylo zjištěno, že délka praxe pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí nemá na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv. Do ručně psaného přehledu jsem zapsala osm sloupců, kde jsem zapsala odpovědi na otázky ohledně délky praxe respondentů na oddělení sociálně právní ochrany dětí, jejich nejvyšší dosažené vzdělání, používaného dotazníku, dále jsem uvedla sloupec – výhody a nevýhody uvedené metody, dále sloupec s vyjádřením odpovědí ohledně případových konferencí a v posledním sloupci jsem zapsala odpovědi respondentů, týkající se jejich přání ohledně změny v dané oblasti viz *Přehled* – v příloze. U této výzkumné otázky jsem spolu posuzovala sloupec týkající se délky praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí oslovených respondentů a sloupec týkající se přání ohledně změny v dané oblasti. Pro dokreslení jsem posuzovala sloupec s odpověďmi ohledně výhod a nevýhod metody a také sloupec s odpověďmi na otázku, zda metoda vede k pomoci ohroženým dětem.

3. *Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv dosažené vzdělání pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí?*

Na základě dotazníkového šetření a následného vytvoření přehledu jednotlivých odpovědí respondentů je zřejmé, že sociální pracovníci se středoškolským vzděláním a vyšším odborným vzděláním v polovině případů (4) hodnotí metodu negativně a uvítali by zrušení metody. U vysokoškolsky vzdělaných sociálních pracovníků je hodnocení spíše v pozitivním duchu a zrušení metody by uvítali pouze dva pracovníci. Zde jsem společně posuzovala sloupec s uvedením nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů a jejich vyjádření ohledně změny v dané oblasti viz *Přehled* – v příloze.

4. *Má na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vliv používaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?*

Z tabulky a grafu č. 3 vyplývá, že Strukturovaný dotazník MPSV používají celkem čtyři respondenti, Strukturovaný dotazník mezinárodní neziskové organizace LUMOS 2 respondenti a drtivá většina, přesněji 25 respondentů, používá „Jiný“ tedy, že využívá jiný

formulář strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny než ten, který je zde uveden. Z odpovědí respondentů ohledně vítaných změn v oblasti vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte dva respondenti uvedli, že by si přáli lepší zpracování dotazníku. Z tabulky a grafu č. 4 vyplývá, že pozitivní pohled na používaný dotazník má devět respondentů, šestnáct respondentů uvedlo neutrální odpověď. Dále při porovnání sloupců ohledně výhod, nevýhod a změn, které si respondenti přejí (uvedené v *Přehledu* v příloze) lze říci, že používaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte nemá zásadní vliv na hodnocení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte.

5. *Uvítali by pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí v oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte změnu?*

Na tuto výzkumnou otázku lze odpovědět, že pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí v oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte by uvítali změnu. Pro zrušení metody vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte je šest respondentů, pro posílení počtu sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí je třináct respondentů, neví čtyři respondenti, po lepším proškolení a jednotnosti volají tři respondenti, pro lepší nabídku facilitovaných případových konferencí je jeden respondent, pro lepší zpracování dotazníku jsou dva respondenti, žádnou změnu nevyžadují dva respondenti, viz tabulka a graf č. 13.

6. *Jak oslovení sociální pracovníci využívají při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte případových konferencí?*

K odpovědi na tuto výzkumnou otázku použijte tabulku a graf č. 10, který znázorňuje, zda účastníci výzkumu k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používají případové konference. Žádný z probandů neodpověděl tak, že by vždy používal k vyhodnocení případovou konferenci. Nejvíce respondentů, celkem osmnáct, uvedlo, že případové konference využívá minimálně, většinou případové konference využívají čtyři dotazovaní a nevyužívá ji osm z nich. Jak vyplývá z tabulky a grafu č. 11, nejvíce respondentů uvedlo, že případovou konferenci používá v případě, kdy je třeba od více odborníků získat více informací. Dalším nejvíce zastoupeným důvodem (7) bylo používání případové konference při řešení složitých případů. Z tabulky a grafu č. 12 vyplývá, že důvodem

pro neuskutečnění případové konference je pro sedmnáct respondentů časová náročnost. V pěti případech bylo uvedeno, že respondent nevyužívá případové konference, dalším důvodem pro nevyužívání případových konferencí je řešení jednoduchého případu, které volili tři respondenti. Vždy jedním respondentem byly zastoupeny tyto důvody: Neúčast aktérů při případové konferenci, dítě v péči jiné osoby, revize vyhodnocení, neúčelnost, k uspořádání případové konferenci prozatím nebyl důvod a respondent neví.

Závěr

Každé dítě má právo prožívat šťastné dětství. Vlivem rodiny nebo různých okolností je však u některých dětí jejich šťastné dětství ohroženo. Pomoc ohroženému dítěti by měla být včasná, komplexní a odborná. Měla by navazovat na individuální potřeby dítěte a jeho rodiny. Péče o ohrožené děti, na něž se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje, je velmi náročná, a proto sociální pracovníci používají různé metody práce s rodinou. Ve své práci jsem přiblížila novou metodu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte, která by měla dítěti a jeho rodině účinnou pomoc zajistit.

Téma jsem teoreticky zpracovala a následně stanovila výzkumné otázky. Domnívám se, že se mi v mé bakalářské práci podařilo odpovědět na všechny výzkumné otázky a to s pomocí dotazníkového šetření.

Dospěla jsem k zajímavým zjištěním v oblasti používání metody vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte a jako nejvíce zřetelné je volání sociálních pracovníků po posílení personálního obsazení oddělení sociálně-právní ochrany dětí, a to za účelem efektivní pomoci ohroženým dětem.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak sociální pracovníci proces vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte ze svého subjektivního pohledu hodnotí. Myslím si, že cíl bakalářské práce byl naplněn a v podobě odpovědí na výzkumné otázky podrobně rozebrán.

Vzhledem k tomu, že vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte je novou metodou, která je zajímavým tématem pro další bakalářské a diplomové práce, otevírá se mnoho možností, jak toto téma uchopit a rozvést.

Tato práce také přibližuje další pohled na nelehkou práci sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí a to z hlediska používání jedné, z časově náročných metod jejich práce, která přispívá k efektivní péči o ohrožené děti.

Seznam použité literatury a pramenů

1. BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 160 s. ISBN 978-80-262-0181-6.
2. BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Sanace rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. 152 s. ISBN 978-80-262-0031-4.
3. BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: Ireas, 2007. 236 s. ISBN 978-80-86684-47-5.
4. DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 140 s.
5. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody*. Praha: Linde, 2002. 104 s. ISBN 80-86131-34-4.
6. HELUS, Zdeněk. *Vyznat se v dětech*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 208 s.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
8. LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
9. LISÁ, Lidka, KŇOURKOVÁ, Marie. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 276 s.
10. MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 368 s.
11. MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 2. vyd. Praha: Portál, 1993. 110 s. ISBN 80-85282-78-X.
12. MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha: HaH. 1992. 16 s. ISBN 80-85467-53-4.
13. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
14. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
15. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
16. PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
17. RACEK, Jindřich, SOLAŘOVÁ Hana a kol. *Vyhodnocování potřeb dětí: Praktický průvodce*. Praha: Lumos Foundation, 2014. 30 s. ISBN 978-80-260-5521-1.

18. TOPINKA, Daniel. Mapování potřeb uživatelů a poskytovatelů sociálních služeb. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. JANOŠKOVÁ, Klára (Ed.). Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce, 2007, s. 109-142. ISBN 978-80-7368-229-3.
19. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
20. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Internetové zdroje:

1. ČERNÁ, Ria a kol. *Cesta k dítěti: Terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči*. [online]. Amalthea, 2013. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/publikace/2014/cesta-k-diteti_web.pdf
2. HANZLÍKOVÁ, Jana a kol. Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte. [online]. Praha: MPSV, 2014. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_071014.pdf
3. Středočeský kraj. Základní informace o vyhodnocování situace dítěte a IPOD. [online]. Praha: Středočeský kraj, 2015. [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/vyhodnoceni-ohrozeneho-ditete-a-tvorba-ipod>
4. VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, Klára. Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci. [online]. MPSV, 2009. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7267/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-3.pdf
5. VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, Klára. Metodické doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě. [online]. MPSV, 2009. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7267/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-3.pdf

Právní normy:

1. Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Sdělení FMZV č.104/1991 Sb., kterým se přijímá úmluva o právech dítěte.
3. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
4. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 2 – Přehled

Příloha 1 - Dotazník

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte

Dobrý den,

jmenuji se Ivana Šedová a jsem studentkou Univerzity Palackého v Olomouci, filozofické fakulty, bakalářského studia třetího ročníku oboru Sociální práce. Zároveň pracuji jako sociální pracovnice OSPOD Ústí nad Orlicí.

Důležitou součástí mé bakalářské práce s názvem "Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny z pohledu sociálních pracovníků" je dotazníkové šetření.

Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a poslouží mi k interpretaci závěrů praktické části mé bakalářské práce.

Děkuji Ivana Šedová

- 1. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
- 2. Délka Vaší praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí?**
- 3. Jaký používáte formulář strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**
 - a) Strukturovaný dotazník mezinárodní neziskové organizace LUMOS
 - b) Strukturovaný dotazník MPSVRVZD
 - c) Rozhodujeme v zájmu dítěte
 - d) Jiný
- 4. Jste spokojen/a s Vámi používaným strukturovaným dotazníkem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**
 - a) Velmi spokojen/a
 - b) Spokojen/a
 - c) Ani spokojen/a ani nespokojen/a
 - d) Nespokojen/a
- 5. Jaké výhody vidíte v nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**

Popište slovně:

- 6. Jaké nevýhody vidíte v nové metodě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**

Popište slovně:

- 7. Domníváte se, že nová metoda vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte vede k efektivní pomoci ohroženým dětem?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 8. Co by Vám pomohlo jako podpora při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**
- Vyberte i více možností:*
- a) Lepší nabídka školicích kurzů.
 - b) Nová metodika MPSV.
 - c) Vlastní metodika na OSPOD.
 - d) Jednotná verze strukturovaného dotazníku vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte.
 - e) Lépe propracovaný strukturovaný dotazník vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ohroženého dítěte.
 - f) Pokud Vám nevyhovují nabízené odpovědi, uveďte vlastní příklad.
- 9. Máte pocit, že jste byl/a dostatečně proškolen/a v postupu vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nedokáži posoudit
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 10. Používáte k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte případovou konferenci?**
- a) Ano vždy
 - b) Ano většinou
 - c) Ano minimálně
 - d) Ne nevyužívám
- 11. Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte používáte?**
- 12. Z jakých důvodů případovou konferenci při vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s individuálním plánem ochrany dítěte nepoužíváte?**

13. Jakou byste v této oblasti uvítali změnu?

14. Chcete k dané problematice doplnit další informace, které nebyly v dotazníku?

Anotace

Příjmení a jméno autora: Šedová Ivana

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta

Název práce: Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny z pohledu sociálních pracovníků

Počet znaků: 102 814

Počet příloh: 2

Počet použitých zdrojů: 29

Klíčová slova: dítě, ohrožené dítě, rodina, orgán sociálně-právní ochrany dětí, vyhodnocení situace, individuální plán

Key words: child, endangered child, family, social and legal department of a child protection, assessment of the appraisal resulting, individual child protection plan

Anotace:

Hlavním tématem bakalářské práce je seznámení s novou metodou práce sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kterou je vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Cílem bakalářské práce je hodnocení celého procesu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny se závěrečným individuálním plánem ochrany dítěte z pohledu sociálních pracovníků, kteří s touto metodou pracují. Tato práce přibližuje další pohled na práci sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí a to z hlediska používání jedné, z časově náročných metod jejich práce, která přispívá k efektivní péči o ohrožené děti.

Annotation:

The aim of the bachelor thesis is the introduction of new methodology for social workers in social and legal department of a child protection. Its objective is the appraisal of a child and its family. The bachelor thesis objective is the assessment of the appraisal resulting in individual child protection plan based on the social workers perspective. They work with the methodology. The thesis describes the point of view by social workers within social and legal department of child protection. The method contributes to the efficiency of endangered child care.